

PATNÁCT LET ČESKOSLOVENSKÉHO FINANČNÍHO PRÁVA
 ПЯТНАДЦАТЬ ЛЕТ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО ФИНАНСОВОГО ПРАВА
 FÜNFZEHN JAHRE TSCHECHOSLOWAKISCHES FINANZRECHT

BEDŘICH SPÁČIL

I.

Zradou české a slovenské buržoazie došlo dne 29. 9. 1938 k mnichovskému diktátu a dne 2. 11. 1938 k vídeňskému rozhodčímu výroku, jímž byla Československá republika potupena, zmrzačena a ve své obraně ochromena. 15. března 1939 byl dokončen Mnichov. Přes všechna slavnostní ujištění odpovědných politiků Anglie a Francie o zabezpečení samostatnosti druhé republiky, český národ byl vydán na milost a nemilost nacistům, jejichž jméno se stalo synonymem pro krutost a surovost. V těchto dnech plných zoufalství jediný SSSR svou notou ze dne 18. března 1939 se postavil na ochranu Československa a po celou dobu našeho zápasu za znovunabytí samostatnosti stál po našem boku.

Dnem 15. března 1939 začal pro český lid nejhrůznější úsek jeho dějin. Zvůle, cyničnost a zvířecnost hitlerovských fašistů dosáhla míry do té doby nepředstavitelné. Neslýchaný teror, popravy a ubíjení Čechů v koncentračních táborech, žalářích a na ulicích, hrozné týrání a ponižování obyvatelstva, zkáza a vraždy, loupení soukromého a státního majetku, to byly prostředky, jimiž nacisté chtěli zlomit odpor lidu, který miloval svou zemi a nechtěl se smířit se ztrátou svobody.

Celkové škody a ztráty, které byly způsobeny našemu hospodářství, se odhadují na 1.351 miliard korun v hodnotě r. 1945, tj. asi na 230 miliard dnešních Kčs, tedy asi na 27 miliard zlatých dolarů. Na tak malou zemi, jako je naše republika, která měří jen 128 tisíc km² a měla po válce něco málo více než 12 miliónů obyvatel, jsou to škody obrovské.

Okupanti vypudili z mnohých zemědělských usedlostí naše rolníky a odebrali jim na 550.000 ha zemědělské půdy, kterou obsadili Němci z Besarábie. Vyhnali všechno obyvatelstvo ze 248 obcí a udělali z nich vojenské cvičiště. Odvětví, které bylo těžce postiženo, byla doprava. Již po uchvácení našeho pohraničního území v říjnu 1938 bylo odvečeno 1.200 lokomotiv, 200 motorových Diesslových souprav a 34.000 vagónů. Za války byl pak ostatní náš vozový

park rozptýlen téměř po celé Evropě. Do května 1945 bylo na Slovensku rozoráno a rozstříleno na 2.500 km železničních tratí, 350 km staničních kolejí a v 390 stanicích bylo zničeno celé zabezpečovací zařízení. V celém státě bylo zničeno 1.520 mostů a 38 tunelů. Z vozového parku bylo zničeno nebo zavraženo: polovina lokomotiv, 68 % osobních vagónů a 74 % nákladních vagónů, což činilo více než 71.000 vozů. V silniční dopravě byly škody takové, že rekonstrukce silnic a mostů se odhadovala na 10 roků. Zničena a zavražena byla polovina osobních aut a autobusů, 64 % nákladních aut, poškozeno bylo 20.000 km silnic. Vodní a letecká doprava byly úplně zničeny.

K tomu přistupují obrovské škody, způsobené našemu peněžnictví, které nacisté úplně rozvrátili. V českých zemích se rozmnožovalo oběživo tak, že koncem dubna 1945 dosáhlo výše 95.945 miliónů korun. Národní banka v Praze musila přijímat všechna německá platidla. Vznikla jí tak pohledávka za Říšskou bankou v Berlíně ve výši 135 miliard korun. Naše spořitelny byly nuceny upisovat říšské pokladniční poukázky podle výše vkladů obyvatelstva. Z obchodního styku našich závodů s německými vznikly peněžním ústavům pohledávky za ústavy říšskými. Škody našeho peněžnictví činily z těchto titulů asi 65 miliard korun. To ovšem nejsou všechny majetkové ztráty. K nim nutno připočítat ztráty, které utrpěl průmysl, obchod a zemědělství, dále ty, které byly způsobeny na kulturních hodnotách, konečně sem patří i uloupený židovský majetek a vojenské zásoby.

Nejbolestnější ztráty však byly na lidských životech a na zdraví obyvatelstva. Přes půl milionu Čechů prošlo vyšetřováním gestapa. Na 360.000 Čechů a Slováků zahynulo v koncentračních táborech, v domácím odboji a při leteckém bombardování. Aby národ zbavili zkušených bojovníků a možných vůdců povstání okupanti odvlékli, popravili a umučili v koncentračních táborech 25.000 komunistů. Přes 600.000 Čechů bylo zavraženo na nucené práce do říše.

Promyšlenému drancování a ožebračování českého národa napomáhala také řada opatření ve finanční soustavě. Byly to nejen zásahy v oblasti devizové jako byl přepočít říšské marky na koruny v nevýhodném kursu, uloupení zlata v Národní bance, uloupení zahraničních pohledávek, převedení akciových účastí, ale i nařízovaná přestavba naší daňové a rozpočtové soustavy. V oboru státních daní a dávek snažili se okupanti vytěžit co nejvíce pro sebe. Za okupace se značně zvýšil výnos přímých daní, protože okupanti nařídili pronikavé zvýšení sazeb a pak postupně celý náš daňový systém převáděli na daňový systém říšský. Nejvíce byli postiženi pracující, u nichž se vybírala důchodová daň srážkou z mezd a platů. Výnos této části důchodové daně vzrostl čtyřikrát, kdežto výnos důchodové daně ostatních vrstev obyvatelstva vzrostl jen dvakrát oproti r. 1938. Daň důchodová byla r. 1943 přeměněna na německou daň ze mzdy. Československé celní předpisy byly zrušeny úplně a na jejich místo nastoupilo celní právo německé. Agendu celní, daně z obratu a nepřímých

daní převzali do své správy okupanti. Na pivo, tabák, šumivé víno, lihové výrobky a cigaretové dutinky byla uvalena zvláštní válečná přírážka ve prospěch okupantů. Výše přírážky vzrůstala. Dosáhla 50 % prodejní ceny tohoto zboží. Za to, že němečtí fašisté terorizovali, vraždili a olupovali české obyvatelstvo, musili jsme jim ještě odvést obrovské částky v penězích jako kontribuci za to, že prý nás ochraňují. Z tohoto titulu okupanti požadovali celkem 53 miliardy korun jako tzv. immatrikulární příspěvek. K tomu přistupovaly schodky rozpočtu v tzv. protektorátu Čechy a Morava.

Škody způsobené Slovensku měly jinou formu. Daňové a rozpočtové právo do r. 1945 na Slovensku se mnoho neodchylovalo od starého československého daňového a rozpočtového práva. U daně důchodové byly provedeny menší úpravy, které se týkaly bližšího určení srážek z daňového základu; konstrukce daně se podstatně neměnila. Také stará konstrukce daně z obrátu v zásadě zůstala. Clo se vybíralo samostatně. Slovensko se prohlásilo za samostatné celní území. Větší úpravy formálního i hmotného rázu byly provedeny u nepřímých daní. Týkaly se daně z lihu, daně z umělých jedlých tuků, ze šumivého vína, z limonád, z minerálních a sodových vod, z piva a u zhlí a všeobecné daně nápojové. Rozpočtové příjmy Slovenska nestačily na krytí potřeb veřejného hospodářství. Slovensko začalo v r. 1939 hospodařit bez státního dluhu. Státní dluh se utvořil rozpočtovými schodky a každý rok stoupal. Koncem r. 1944 dosáhl výše 8.888 milionů Kčs. Během r. 1945 do osvobození ještě vzrostl o další 4 miliardy Kčs, takže k 30. 4. 1945 dosáhl výše 12.431 milionů Kčs.

Po osvobození v květnu 1945 jsme měli celkem 73.006 milionů Kčs vnitřních státních dluhů. Vnitřní dluh sestával ze zbytku starého vnitřního dluhu ČSR ve výši 27.158 milionů korun, z nového dluhu protektorátního ve výši 33.416 milionů pocházejícího ze schodků protektorátního rozpočtového hospodářství a z dluhu Slovenska ve výši 12.431 milionů korun. K tomu přistoupil ještě zahraniční dluh předválečný a válečný ve výši celkem 16.492 milionů korun, takže výše státních dluhů dostupovala částky 90 miliard Kčs mimo dluhy obcí, okresů a zemí. Tísňovou finanční situaci ovšem ještě zhoršoval zbytnělý stav vkladů u peněžních ústavů, které nebyly podloženy materiálními hodnotami.

Druhá světová válka nám zanechala zemi vydrancovanou, bombardováním poškozenou, s obyvatelstvem vyhladovělým, sezláblým nemocemi, se vzdutým oběživem, nepodloženými vklady obyvatelstva u peněžních ústavů a s hromadou státních dluhů.

Díky tomu, že osvobozování našich zemí Sovětskou armádou postupovalo rychle, byli jsme uchráněni škod ještě větších.

II.

Na podkladě politické zkušenosti, kterou český a slovenský národ získal v boji za svobodu, rozhodl se pracující lid naší země vybudovat novou, skutečně lidovou a spravedlivou republiku. Budování bylo započato zásadní přestavbou výrobních poměrů a odstraňováním škod způsobených okupací a válkou. Vedoucí úlohu v tom měla Komunistická strana Československa.

VII. kongres Komunistické Internacionály v r. 1935 upozorňoval celý svět na nebezpečí, které světu a na prvním místě ČSR hrozí z německého fašizmu. Komunistická strana Československa na svém VII. sjezdu v dubnu 1936 burcovala všechny pracující v Československu k utvoření jednotné, široké fronty všeho pracujícího lidu na obranu proti fašizmu, protože Československé republice hrozilo nebezpečí. Vůdcové buržoazních stran a strany sociálně demokratické znemožnili vytvoření silné vlády národní, lidové fronty, která by spojila všechny síly národů Československé republiky k vytvoření pevné hráze proti Hitlerovi.

Široká národní fronta z pracujících měst a venkova, z dělníků, rolníků, pracujících inteligence a drobných živnostníků se vytvořila teprve po Mnichovu a za okupace. Mluvčím a vůdčí silou Národní fronty byla KSČ, která již v době okupace i za boje proti okupantům pamatovala na politické a hospodářské úkoly, jež vyvstanou po skončení války. Komunistická strana Československa včas pamatovala na všechno, i na problémy finanční politiky. Její zásluhou vydala pak první čs. vláda v dubnu 1945 na osvobozeném území programové prohlášení pro svoji činnost. V tomto tzv. Košickém vládním programu vláda se sice nezabývá výslovně zásadami nové finanční soustavy nebo nového formulování úkolů finančního práva, ale zásady nového hospodářského života, vyjádřené v XII. hlavě Košického vládního programu již dostatečně ukazují na to, že starý finanční systém bez úpravy nebude schopen zvládnout úkoly, které před ním postavil Košický vládní program požadavkem: „Postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojištnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znovuoživení výroby a obchodu“.

A. Prvním úkolem finanční soustavy po osvobození bylo udělat pořádek v oběhu platidel. Na území ČSR obíhalo několik druhů platidel. Byly to protektorátní koruny, slovenské koruny, německé marky a okupační marky americké armády, maďarské pengö, vojenské poukázky čs. vydané čs. měnovým úřadem v Londýně a také polské okupační zloté. Tento chaotický stav byl odstraněn 1. listopadu 1945.

Dekretem presidenta republiky ze dne 19. října 1945 č. 91 Sb. byla stažena a vyměněna všechna stará platidla až na platidla, která zněla na jednu korunu a drobné mince. Na celém území jako měnová jednotka zavedena byla koruna československá, zkratka Kčs. Ve dnech 29. října až 4. listopadu 1945 bylo mož-

no u výměnných míst, ustanovených pro výměnu platidel, na každou fyzickou osobu vyměnit 500 K starých za 500 Kčs nových platidel. Ostatní hotovosti výměnná místa odebrala a poznamenala v legitimačním papíru, jímž byl tzv. „výplatní list“. Na „výplatním listě“ byla poznamenána složená platidla a provedena výměna 500 K starých za 500 Kčs nových. Podnikatelům, ať již to byly osoby právnické nebo fyzické, pokud provozovali výdělečnou činnost jakéhokoliv druhu, výrobu, obchod, živnost, svobodné povolání nebo jiný druh podnikání a také jiným právnickým osobám, bylo možno vyplatiti v nové měně částku, rovnající se výši jednoměsíčních platů a mezd jejich zaměstnanců. Vedle toho jim mohlo být ještě uvolněno na provoz 10 % jejich vázaných vkladů, což však nesmělo činit více než dvojnásobek částky určené na mzdy a platy. Tyto uvolněné vklady měly sloužit na výplatu mezd a platů zaměstnancům a na nákup surovin. Veřejné úřady, soudy, veřejné ústavy, státní podniky, různé veřejné fondy, nadace a podobné korporace mohly čerpat potřebné částky v nových platidlech ze svých účtů volně. Veškeré vklady jakéhokoliv druhu: na vkladních knížkách, vkladních listech běžných účtech a podobně u poštovních spořitelén v Praze, Brně a Bratislavě, u peněžních ústavů a peněžních podniků v Čsl. republice byly po 1. 11. 1945 vázány, pokud nebyly učiněny v nových platidlech. Vklady učiněné v nových platidlech byly volné. Vkladům byly na roven postaveny nároky na peněžitá plnění z pojištění na život a to v takovém poměru, v jakém u těchto životních pojistek byly placeny prémie ve starých a nových platidlech. V podobném poměru se mohly vyplácet nároky z pojistných příhod u ostatních pojištění.

Dekret presidenta republiky o obnově čs. měny udělal sice pořádek v platidlech, ale nevyřešil měnový problém, který představovala hromada starých platidel a vysoká částka peněz uložených na vkladních knížkách. Vázané vklady představovaly kupní sílu, jejíž nominální výše neodpovídala stavu zásob spotřebního a ostatního zboží. Radikální a úplné vyřešení měnového problému bylo pod tlakem reakčních stran ve vládě ke škodě národního hospodářství odloženo na pozdější dobu.

Za účelem získání podkladů pro budoucí opatření na ozdravení měny byl vydán dekret presidenta republiky čís. 95 Sb. z r. 1945 o soupisu veškerých vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, dále životních pojistek a cenných papírů.

Obsah zlata nové měnové jednotky stanoven nebyl; naopak zákon č. 262/36 Sb. a vl. nař. č. 263/36 Sb. byly zrušeny. Zlaté krytí bylo nahrazeno poměrem k \$. 1 dollar se rovnal 50 Kčs na základě našeho členství v Mezinárodním měnovém fondu a Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj. Dohody o našem členství v těchto institucích byly sjednány dne 22. července 1944 na měnové a finanční konferenci v Bretton-Woods ve Spojených státech amerických a schváleny sněmovnou dne 19. prosince 1945; uveřejněny byly pod čís. 68 a 69 Sb. v roku 1946.

V souvislosti s úpravou měny byla upravena také funkce cedulového ústavu. Dekretem presidenta republiky č. 139 Sb. ze dne 19. 10. 1945 o přechodné úpravě právních poměrů Národní banky čs. byla Národní banka čs. se sídlem v Praze prohlášena za jediný cedulový ústav v ČSR. Do té doby samostatný ústav cedulový v Bratislavě, Slovenská národní banka, se stal oblastním ústavem Národní banky československé pro Slovensko. Za Slovenského národního povstání byla nařízením Slovenské Národní rady ze dne 14. 9. 1944 č. 17 Sb. nař. SNR také filiálka Slovenské národní banky v Báňské Bystrici prohlášena za cedulový ústav se všemi z toho vyplývajícími právy a povinnostmi.

Vzhledem k zavedení jednotné měnové jednotky na území celé ČSR bylo nutno při měnové reformě k 1. listopadu 1945 vyrovnat i cenové a mzdové hladiny mezi českými zeměmi a Slovenskem. Cenová hladina na Slovensku se vyvíjela jinak než v českých zemích a byla na konci války vyšší než v českých zemích. S tím souvisel i rozdíl ve mzdách. Byla proto provedena cenová úprava nejprve průmyslových výrobků a to k 1. prosinci 1945 a pak i potravin k 10. prosinci 1945. S posunem cen se upravily také mzdy a platy. Po provedených úpravách činila pak cenová hladina v celém státě trojnásobek cenové hladiny předválečné. U mezd a platů byla provedena úprava tak, že byly zvýšeny nízké mzdy i více než 3 ×, kdežto vysoké mzdy a hlavně úřednické platy jen dvakrát.

Dekretem presidenta republiky č. 91/1945 byla provedena reforma měnová, ale nikoliv peněžní. Vázané vklady představovaly kupní sílu bez reálného krytí. Po provedené reformě měnové bylo nutno pokračovat v reformě peněžní. Problém kupní síly, jak ji představovaly vázané vklady, životní pojistky, cenné papíry a nároky na náhradu válečných škod měly vyřešit náhrada za konfiskovaný majetek kolaborantů, reparace a dávka z majetku a přírůstek na majetku dosaženého za války.

Konfiskace zemědělského majetku Němců, Maďarů jakož i nepřátel a zrádců českého a slovenského národa byla vyhlášena dekretem presidenta republiky ze dne 21. června 1945 č. 12 Sb. Zkonfiskovanou půdu spravoval Národní pozemkový fond, který za náhradu přiděloval půdu do vlastnictví osobám slovanské národnosti, zemědělským a stavebním družstvům, obcím a okresům. Úhrady na splacení přidělu Národní pozemkový fond měl použít k hrazení uznaných dluhů a závazků váznoucích na konfiskovaném majetku, k hrazení válečných škod, k zvelebení zemědělské produkce, k vnitřnímu osídlení a případné přebytky měly být odvedeny státní pokladně. (Statut národního pozemkového fondu čís. 70 Sb. z r. 1945).

Konfiskace ostatního nemovitého a movitého majetku, zejména pohledávek, cenných papírů, vkladů a nehmotných práv byla vyhlášena dekretem presidenta republiky z 25. 10. 1945 čís. 108 Sb. Správou konfiskovaného majetku byly pověřeny Fondy národní obnovy (v Praze a Bratislavě), které měly po úhradě uznaných závazků váznoucích na konfiskovaném majetku zbytek

z ceny za přidělený majetek přidělci odvést do státní pokladny (Statut Fondů národní obnovy čís. 45 Sb. z r. 1946).

Pokud uzavřenými mírovými smlouvami byly ČSR přiznány reparační nároky, měly ráz více symbolický než skutečnou úhradu válečných škod a obdržené reparace v naší finanční politice nehrály téměř žádnou roli.

Větší vliv na řešení měnového problému měly mít majetkové dávky.

Prozatímní Národní shromáždění přijalo dne 15. 5. 1946 zákon č. 134 o dávce z majetkového přírůstku a o dávce z majetku. Podle tohoto zákona se zdaněval rozdíl mezi počátečním a konečným stavem majetku k rozhodným dnům tj. k 1. 1. 1939 a k 15. 11. 1945 dávkou z majetkového přírůstku. Sazba byla ostře progresivní. Činila z prvních 5 000 Kčs 5 % a prudce stupňovitě stoupala až do 100 % při přírůstku nad 565.000 Kčs. Od základu dávky se odečítaly nezdanitelné částky, které byly stanoveny podle počtu příslušníků rodiny. Tyto srážky činily pro poplatníka 20.000 Kčs, pro manželku 20.000 Kčs a na každého příslušníka rodiny, pokud byl nezletilý a žil s poplatníkem ve společné domácnosti dalších 5 000 Kčs. U těch poplatníků, kteří neměli nároky na veřejnoprávní pojištění nebo na starobní důchod podle platných předpisů, nebo podle zvláštních služebních smluv, se snížil majetkový základ o dalších 20.000 Kčs.

Vedle dávky z majetkového přírůstku byla vybírána ještě dávka z majetku. Této dávce podléhaly osoby fyzické i právnické tak jako u dávky z majetkového přírůstku. Základem zdanění byla hodnota majetku ke dni 15. listopadu 1945. Sazba činila 5 % z prvních 200.000 Kčs a stoupala až do 30 % při stupni přes 20.000.000 Kčs. To znamenalo, že u základu dávky ve výši 40.000.000 Kčs činila dávka 10.283.000, tj. asi 25 %. I u dávky z majetku se snižoval základ dávky o nezdanitelné částky na rodinné příslušníky, a to o 150.000 Kčs pro poplatníka, o 150.000 Kčs pro manželku nebo družku a o 50.000 Kčs pro každého dalšího příslušníka rodiny. U poplatníků, kteří neměli nárok na dávky z veřejnoprávního pojištění pro případ stáří, tak jako u dávky z majetkového přírůstku, tak i u dávky z majetku se snižoval základ dávky. U dávky z majetku se odpočítalo 10.000 Kčs za každý rok, o který věk poplatníkův ke dni 15. listopadu 1945 přesahoval 30 roků, nejvýše však o částku 300.000 Kčs. Obě dávky byly vyměřeny a zaplacený poměrně rychle. Jejich výnos činil asi 35 miliard korun.

B. Údobí před první Gottwaldovou vládou (červen 1946—únor 1948) je v oblasti finančního práva charakterizováno snahou přejít ve finančním právu z válečného chaosu k jednotné, byť přechodné, soustavě finančních předpisů mírového období.

Nejprve byly v oboru daňového práva zavrženy okupantské normy.

Pak v oblasti hmotného práva finančního byly provedeny úpravy u zvláštní daně výdělkové, u daně důchodové, daně z obratu, u nepřímých daní a byla zavedena dávka z majetkového přírůstku a dávka z majetku.

Nejdůležitější opatření u zvláštní daně výdělkové dle dekretu presidenta republiky č. 97 Sb. ze dne 13. 10. 1945 spočívalo v tom, že byla ustanovena jednotná sazba 60 % z ryzího daní podrobeného výtěžku a byly odstraněny zvláštní přírážky ve prospěch zemí, okresů a obcí.

Daň z obratu byla upravena dekretem presidenta republiky ze dne 13. 10. 1945 č. 98 Sb. hlavně v tom směru, že až do vydání nového zákona o dani z obratu bylo území státu pro vybírání daně z obratu rozděleno na dvě části, na české země a na Slovensko; obě části pro daň z obratu si byly navzájem cizinou. Teprve zákon ze dne 21. 2. 1946 č. 31 Sb. dal pro celé státní území jednotný právní předpis o dani z obratu.

Nepřímé daně byly nově upraveny zákonem ze dne 19. 2. 1946 č. 30 Sb. Nepřímé daně byly: daň z cukru, daň z droždí, daň z kyseliny octové, daň z minerálních olejů, daň z umělých jedlých tuků, daň z uhlí (která se však nevybírala), daň ze zapalovadel, daň z umělých zdrojů záření, daň z masa, daň z piva, daň ze šumivého vína, daň z vína, moštu a ovocných šťáv a daň z cigaretového papíru. Ze starých nepřímých daní zůstaly v platnosti, ale nevybíraly se daň z motorových vozidel a daň z jízdného za hromadnou dopravu osob motorovými vozidly. Byly zrušeny daň z limonád, minerálních a sodových vod, potravní daň na čáře, daň z přípavků ke kypření těsta a daň z vodní síly. Vedle nepřímých daní byly znovu upraveny i monopoly a to: monopol výbušných látek, monopol tabákový, monopol umělých sladidel, monopol líhový a monopol solní.

Daň důchodová byla upravována postupně. Zákon, přijatý Prozatímním Národním shromážděním dne 20. 12. 1945 č. 161 Sb., jímž se mění některá ustanovení starého zákona č. 76/27 Sb. o přímých daních, nese silné stopy vlivu Komunistické strany Československa ve prospěch pracujících. Je to v ustanovení, že odměna za práci přes čas jest z 50 % osvobozena od daně důchodové a sazba daně důchodové byla odstupňována od 2 % do 70 %. Tendence zvýšit daň pro pracující se pak ještě výrazněji projevila v zákoně ze dne 25. 10. 1946 č. 202 Sb., jímž se mění některá ustanovení o dani důchodové. V tomto zákoně byla odměna za práci přes čas od daně důchodové osvobozena úplně a odstraněna byla jedna z hlavních zásad zákona o přímých daních č. 76/27 Sb. tj. přestaly se počítat ke společnému zdanění pracovní důchody příslušníků domácnosti. Podle novely č. 202/46 Sb. se již nesečítal důchod z pracovního poměru ke společnému zdanění daní důchodovou od všech příslušníků domácnosti, nýbrž pro každého poplatníka zdaňovaného daní důchodovou z požitků plynoucích z pracovního poměru, byla stanovena daňová povinnost zvlášť. Toto ustanovení umožnilo, aby se do pracovního poměru v hojnějším měřítku započítaly ženy, protože jejich pracovní požitky nebyly již pohlceny progresivní sazbou daně důchodové, jak tomu bylo dřív, když se jejich důchod zdaňoval společně s důchodem manžela.

C. Po osvobození naší země sovětskou armádou byly naše továrny z velké

části zničeny, neměly surovin a nejnutnějších náhradních součástí pro opotřebované stroje. Řada závodů neměla vůbec žádných prostředků na výplatu mezd. Buržoazie snažila se zvětšovat finanční potíže podniků, aby pak mohla z hospodářských těžkostí politicky těžit. Vláda pomohla těmto podnikům tím, že se peněžnímu ústavu za poskytnutý úvěr zaručil stát. Státem zaručené půjčky byly poskytovány i soukromým podnikatelům. Výše státem poskytnutých záruk byla nemalá (dosáhla výše 15 miliard Kčs).

D. Jedno z nejdůležitějších ustanovení Košického vládního programu obsahovalo požadavek, aby klíčové průmyslové podniky byly postaveny pod státní vedení. Buržoazie neměla v úmyslu dbát na toto ustanovení. Bránila se znárodnění. Provedení znárodnění by se nebylo uskutečnilo, kdyby KSČ nebyla včas pamatovala na to, aby státní správa byla vzata z rukou starého byrokratického aparátu a předána orgánům lidu, tj. národním výborům. Tak bylo možno rychle zlomit moc buržoazie, kolaborantům a zrádcům konfiskovat majetek a připravit znárodnění klíčového průmyslu, dolů, hutí, bank a pojišťoven. Znárodnění dolů, velkých průmyslových a potravinářských podniků, bank a pojišťoven bylo provedeno dekrety presidenta republiky čís. 100 až 103 Sb. z r. 1945. Lidové peněžnictví dekretem o znárodnění bank dotčeno nebylo. Okolnost, že znárodnění našeho peněžnictví nebylo provedeno najednou se projevila pak nepříznivě v dalším vývoji našeho národního hospodářství. Tento stav byl napraven až po únoru 1948.

Znárodnovacími dekrety přešlo do vlastnictví státu téměř 65 % výrobních prostředků a část peněžního systému, tj. banky, se dostala pod přímou kontrolu státu. Z podniků znárodněných byly pak vytvořeny podniky národní.

Znárodnovací dekrety stanovily, že se osobám fyzickým nebo právnickým za znárodněný majetek poskytne náhrada, jestliže se nejednalo o osoby, které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky. Náhrada měla být stanovena později a to podle velikosti čistého majetku, tj. po odečtení pasiv. Toto ustanovení bylo velmi důležité, protože při zřizování národních podniků z majetkových podstat podniků znárodněných se u mnohých znárodněných podniků ukázalo, že kapitalisté dovedli ještě v posledních chvílích zašantročit veliké hodnoty těchto podniků a že zůstali dlužní značné částky na daních, takže u mnohých podniků ani nebylo za co poskytovat náhradu.

Pro náhradovou službu byl zřízen Fond znárodněného hospodářství (§ 8, 9 dekretu č. 100/45 Sb.). Tomuto fondu měly být přidělovány určité částky čistého zisku národních podniků z vyrovnávacího účtu, vedeného u ministerstva financí. Vyrovnávací účet byl zřízen vládním nařízením ze dne 15. I. 1946 č. 6 Sb. a k jeho dobru měly být sčítovány odvody zisků a likvidační přebytky zrušených národních podniků.

E. Ve dnech 14.—16. března 1946 konala se v Praze první celostátní náro-

dohospodářská konference KSČ, na které byly nastíněny základní úpravy v oblasti práva daňového, rozpočtového, peněžního oběhu a organizace peněžních ústavů pro dobu přechodu z hospodářství kapitalistického na hospodářství socialistické. Zpráva první celostátní národohospodářské konference pro VIII. sjezd KSČ byla na VIII. sjezdu KSČ politickou komisí sjezdu projednána a pak sjezdem jednomyslně schválena. Hlavní ustanovení přijatá VIII. sjezdem KSČ byla obsažena pak ve vládním programu první Gottwaldovy vlády, která byla ustavena po všeobecných, tajných, rovných a přímých volbách do Ústavodárného národního shromáždění ze dne 26. 5. 1946, jež přinesly velké volební vítězství KSČ. Pracovní program první Gottwaldovy vlády sněmovnou manifestačně schválený obsahoval v oblasti politiky finanční tato ustanovení:

„Plánované investice nutno financovat jednak z vlastních prostředků podniku, jednak úvěrem u peněžních ústavů, dále pak z prostředků veřejných.

Rozpočtová politika musí směřovat k snížení schodků ve veřejné správě. Veřejná správa musí pracovat hospodárněji. Na druhé straně je nutno, aby vzrůstal národní důchod, aby se zlepšila daňová morálka a aby výnos z daní stoupal.

Naše peněžnictví má být zreorganizováno podle potřeb plánovaného hospodářství. Vedoucí myšlenkou bude při tom zásada soustředění všech kapitálových prostředků a jejich ústřední distribuce dvěma směry: investičním a provozním.

Aby také smluvní pojišťovnictví mohlo účelně plnit svůj úkol v celkovém plánovaném hospodářství republiky, je třeba provést účelnou koncentraci znárodněných pojišťoven, čímž se dosáhne zejména jejich zhospodárnění.

Zjednodušení a modernisace celé naší daňové soustavy je dalším úkolem, k jehož splnění nutno přikročit při řešení dvouletého plánu. Zásadou je, aby daňový systém byl jednoduchý, přehledný a každému poplatníku srozumitelný, a aby sociálně spravedlivě rozděloval veřejná břemena.

Přímé daně nutno reformovat tak, že se zavedou v zásadě tři druhy přímých daní: daň z pracovního důchodu, daň podniková a daň z bezpracných důchodů.

Daň z pracovního důchodu má mít 4 druhy. Předně to má být daň z mezd a platů pro všechny kategorie námezdně pracujících osob včetně poživatelů důchodů starobních a invalidních. Přitom bude dbáno, aby daně nepohltily vyšší mzdy a platy, dosažené zvýšeným výkonem. Za druhé by to byla daň zemědělská, zahrnující dosavadní přímé daně a daň z obratu. Za třetí by šlo o daň živnostenskou a za čtvrté o daň ze svobodných povolání.

Zároveň s reformou daní přímých nutno provést reformu daní nepřímých; zejména má být daň z obratu změněna ve všeobecnou daň spotřební, odstupňovanou podle sociální důležitosti služeb a statků postihovaných touto daní. Stát má mít v této dani nástroj k regulaci trhu a spotřeby.

V období dvouletého plánu nutno též provést reorganizaci finančních úřadů, a to tak, že se všechny různé druhy finančních úřadů první stolice sloučí v jeden finanční úřad.“

Tyto části vládního programu se staly směrnici pro všechny finanční úpravy, které se prováděly od r. 1946.

III.

V oblasti finančního práva byla za první Gottwaldovy vlády provedena řada závažných úprav, týkajících se všech úseků finanční činnosti. Na prvním místě to byla opět měna, pak daně a dávky a státní rozpočet.

A. Na zlikvidování vázaných vkladů byl zřízen zákonem ze dne 2. 7. 1947 č. 141 Sb. Likvidační fond měnový. Jeho příjmy tvořily výnos dávek z majetkového přírůstku a z dávky z majetku, propadlé hodnoty, které nebyly přihlášeny k soupisu podle dekretu č. 95/45 Sb., propadlá platidla, která nebyla předložena k soupisu podle dekretu č. 91/45 Sb. tj. při výměně platidel a další menší hodnoty. Těchto hodnot měl použít Likvidační měnový fond na úhradu vázaných vkladů a na úhradu Národní bance čs. za vázané vklady, které mezitím Národní banka čs. uvolnila. Likvidační měnový fond podléhal kontrole ministerstva financí a dohledu Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu. Činnost fondu byla rozdělena mezi oblast českou a slovenskou. Účetní, konceptní a administrativní službu fondu obstarávala Národní banka čs. Rychlou likvidaci vázaných vkladů Likvidační měnový fond neobstaral. Uvolňování vázaných vkladů z důvodů sociálních trvalo až do r. 1953 i když se postupně zmenšovalo. Při peněžní reformě z r. 1953 likvidační fond měnový byl zrušen.

B. Komunistická strana Československa dbala o to, aby se důsledně plnilo vše, co na úseku finanční soustavy vytyčil vládní program z 8. 7. 1946. Proto, když plnění dvouletého plánu ukázalo již v prvních třech měsících r. 1947, že předpoklady vkládané do dvouletého plánu se jistě splní, komunistická strana dala podnět k tomu, aby se příznivé předpoklady promítly hned do snížení cen některých potravin a některých předmětů denní potřeby za pomoci cenových intervencí.

Vládním nařízením ze dne 21. 3. 1947 čís. 34 Sb., kterým se činí opatření ke snížení cen některého zboží lidové potřeby a k ustálení cen jiných důležitých statků vláda nařídila snížení některých spotřebitelských cen. Snížení cen činilo u hovězího masa 12—20 %, u vepřového masa a sádla 5—12 %, u uzenin 5—20 % (na Slovensku 8—20 %), u mléka 15—17 %, u másla 10—15 %, u sýrů 15—30 %, u vajec 14—18 %, u umělých jedlých tuků 10—15 %, u pracovní obuvi 20—25 %, u pracovních obleků, u zemědělského nářadí a strojů 30 %, u petroleje pro zemědělce 40 % a u plynového oleje pro zemědělce 30 %. Rozdíly vyplývající ze snížení cen, tzv. cenové intervence uhradil ministr financí z prostředků, které si opatroval odčerpáním zisků, jichž dosa-

hoval průmysl v důsledku konsolidace hospodářského života, na podkladě dvouletého hospodářského plánu. Právním podkladem pro vybírání cenových vyrovnávacích částek byl zákon ze dne 1. 4. 1947 č. 51 Sb., kterým se zabezpečuje snížení některých cen zboží lidové potřeby a ustálení cen jiných důležitých statků. Podnikatelé, jimiž byly soukromé osoby i národní podniky a družstva, případně ostatní poplatníci daně z obrátu, byli povinni odvádět tzv. cenové vyrovnávací částky, které nesměli nijakým způsobem přesunouti na spotřebitele, protože jejich účelem bylo krátit zisk podnikům.

Tyto částky se odváděly z hrubé tržby za dodávky nebo výkony, jež byly provedeny po 1. 4. 1947 a činily u podniků průmyslových 4 %, u výrobních podniků řemeslných 0,5 %, u podniků velkoobchodních 2 %, u podniků maloobchodních 0,5 %, u obchodních zprostředkovatelů-komisionářů 2 %. Cenové vyrovnávací částky plynuly do Všeobecného vyrovnávacího cenového fondu. Všeobecný vyrovnávací cenový fond byl veden u ministerstva financí odděleně od státního hospodářství. Účetní roční závěrka tohoto fondu byla sestavována samostatně. Ke státnímu závěrečnému účtu se přikládala pouze jako příloha.

Jako první zákon v sérii zákonů, kterými se měnil daňový systém z kapitalistického v lidově-demokratický — socialistický — byl přijat zákon ze dne 26. 6. 1947 č. 109 Sb., o dani ze mzdy. Tento zákon plnil již svoje poslání socialistického daňového zákona. Hlavní zásady tohoto zákona byly tyto: Důchod plynoucí z pracovního poměru se zdaňoval samostatně bez ohledu na společnou domácnost. Mzda za práci přes čas a za mimořádný výkon se nezdaňovala. Od hrubého důchodu se odpočítávaly srážky na příslušníky domácnosti. Tyto srážky byly určeny v absolutních částkách. Poplatník tak viděl, o kolik se mu zvyšuje nezdanitelné minimum, jestliže o nějakou osobu ve své domácnosti pečoval. Zvláštní sleva byla poskytnuta poplatníkovi, když vychoval aspoň dvě děti do 14 roků jejich věku. Zákon dále poskytoval úlevy invalidům ať válečným nebo jiným (v důsledku nemoci, úrazu nebo od narození). Slevy byly poskytnuty také těm poplatníkům, kteří byli mimořádně zatíženi alimentační povinností, nákladným lečením nemoci nebo živelní pohromou, nezletilým sirotkům a vdovám po poplatnících, kteří padli v osvobozovacích bojích nebo v důsledku nacistického teroru. Sazba daně byla ostře progresivní.

Zákon č. 109/47 Sb. o dani ze mzdy měl značný význam. Přinesl pracujícím úlevu na daních. Pracující mu rozuměli, provádění srážky daně ze mzdy plátcem mzdy, tj. zaměstnavatelem, bylo jednoduché a pracujícího zbytečně neobtěžovalo.

Zákon o dani ze mzdy č. 109/47 Sb. znamenal průlom do tehdejšího daňového práva. O daň ze mzdy byl sveden prudký zápas s reakcí. Po schválení zákona o dani ze mzdy Ústavodárným Národním shromážděním reakce se připravovala na další střetnutí.

Reakce ostře vystoupila proti komunistické straně při projednávání opatření

pro pomoc zemědělcům, kteří utrpěli hospodářské ztráty katastrofálním suchem v r. 1947, jakého v takovém rozsahu v našich zemích nebylo téměř 100 let. Komunistická strana Československa vnesla na vládu požadavek, aby finanční prostředky potřebné pro poskytnutí pomoci zemědělcům strádajícím suchem byly opatřeny zdaněním majetných vrstev obyvatelstva a navrhla zavedení tzv. milionářské daně.

O vydání tohoto zákona se rozpoutal velký politický zápas. Pracující lid celé republiky: dělníci, rolníci, pracující inteligence a malí živnostníci souhlasně s KSČ se bouřlivě dožadovali zdanění milionářů. Nakonec před rozhořčením pracujících mas musili i představitelé buržoazie ve vládě projevit souhlas s návrhem zákona o zdanění milionářů. Toto zdanění bylo provedeno zákonem ze dne 31. října 1947 č. 185/47 Sb. o mimořádné jednorázové dávce a mimořádné dávce z nadměrných přírůstků na majetku. Jednorázové dávce podléhaly fyzické osoby, jejichž důchod překročil hranici 240.000. — (48.000 — nové měny) za rok. Dávka tu činila 20 % vyměřené daně důchodové, nebo daně ze mzdy. Dále těmito dávkám podléhaly fyzické osoby, neodevzdané pozůstalosti, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, komanditní společnosti na akcie, jestliže jejich majetek přesahoval 1.000.000 Kčs (200.000 — nové měny) a dosáhly v kalendářním roce dani podrobeného důchodu, případně mzdy nebo součtu obou aspoň 50.000 Kčs (10.000 — nové měny). Sazba dávky činila 2—20 % podle výše důchodu a majetku. U poplatníků svobodných, rozloučených nebo žijících trvale odloučeně od manželky se dávka zvyšovala o 30 %, u poplatníků ženatých, bezdětných nebo ovdovělých, jestliže byli bezdětní, činilo zvýšení 15 %. Dávce z nadměrného přírůstku na majetku podléhal poplatník, jestliže při porovnání stavu jeho majetku k 16. listopadu 1945 a k 31. prosinci 1947 činil čistý přírůstek majetku více než 300.000 Kčs (60.000. — v nové měně). Majetkový přírůstek nad tuto hranici byl zdaněn 100 %.

Aby poplatníci nemohli svůj majetek zatajovat, byly pro obvod každého okresního soudu a pro města s více než 3000 obyvateli zřízeny zvláštní kontrolní daňové komise. Kontrolním komisím náleželo přezkoumat, zda všichni, kdož byli podle zákona č. 185/47 Sb. povinni podat daňové přiznání, tak učinili a spolupůsobit při stanovení základu dávek. O svém jednání daňové komise vedly zápisy, které pak zveřejnily vyvěšením na vývěsní desce okresního národního výboru. Veřejnosti tak byla oznámena jména poplatných osob a výška zjištěného majetku. Obyvatelé mohli kontrolovat zdanění a upozornit na případné zatajení majetku. Vedle zákona č. 185/1947 Sb. o jednorázové dávce a o dávce z přírůstku na majetku (milionářských dávek) byla zavedena ještě daň na předměty zbytné potřeby č. 200/1947 Sb., tzv. daň přepychová. Touto daní se zdaňoval prodej předmětů luxusní povahy, které byly uvedeny ve zvláštním seznamu.

Jak u milionářských dávek podle zák. č. 185/47 Sb., tak u daně přepychové

podle zák. č. 200/47 Sb. byly stanoveny přísné sankce na zatajení majetku anebo nezdaněné prodeje přepychových předmětů. U milionářských dávek zatajený majetek propadl celý. U daně přepychové činila pokuta jednonásobek až osminásobek zatažené daně, případně až 10,000.000.— Kčs (2,000.000 — v nové měně).

Výnos milionářských dávek a daně přepychové byl odváděn do Fondu pro zmírnění škod způsobených mimořádným suchem. Fond byl zřízen zákonem ze dne 7. dubna 1948 čís. 83 Sb. Fond nebyl součástí státního rozpočtu. Připojoval se ke státnímu rozpočtu jako příloha. Zemědělcům se z tohoto Fondu poskytovala výpomoc ve formě mimořádných příplatků k výkupním cenám.

C. Tak jako v úseku daňového práva projevoval se vliv Komunistické strany Československa také v úseku práva rozpočtového. KSČ působila k tomu, aby rozpočet sloužil pracujícím a nikoliv kapitalistům. Rozpočet na rok 1945 vlastně sestaven a sněmovnou schválen nebyl. Až do osvobození se v okupovaném Československu hospodařilo různě podle toho, o kterou část státu se jednalo. V pohraničních oblastech platil rozpočet německé říše, v tzv. protektorátě platil rozpočet protektorátní, který sice ministerstvo financí sestavilo, ale který schvalovali, tak jako všechno ostatní finanční hospodářství, okupanti. Na Slovensku se sestavoval rozpočet tzv. Slovenského státu. V zahraničí čs. vláda v emigraci sestavovala rozpočet pro sebe a orgány jí podřízené. Značný úvěr na výlohy spojené s naším bojem za svobodu nám poskytl SSSR. Tento dluh byl sovětskou vládou dnem 31. března 1945 odepsán.

Po osvobození se hospodařilo na základě dekretu presidenta republiky ze dne 14. srpna 1945 č. 52 Sb. o zatímním vedení státního hospodářství. Ústřední úřady byly povinny každý měsíc předkládat vládě sestavu o svém hospodaření pro následující měsíc. Tyto sestavy schvalovala vláda bez parlamentu. Finanční prostředky v r. 1945 plynuly z daní, vybíraných na základě těch právních předpisů, které na území republiky v tu dobu platily. Na úhradu vydání nestačily a tak bylo nutno použít úvěru, k jehož opatření byl ministr financí zmocněn.

Na rok 1946 pravidelný rozpočet se již sestavoval. Vláda byla však zmocněna zákonem ze dne 20. prosince 1945 č. 160 Sb. o zatímním vedení státního hospodářství Československé republiky v r. 1946, aby až do ústavně schváleného rozpočtu na r. 1946 nejdéle do 31. března 1946 hospodařila podle měsíčních výkazů jako v r. 1945. Ministr financí dostal plné moci pro potřebné úvěrové operace.

Rozpočet na rok 1946 byl projednán a schválen Prozatímním národním shromážděním, jako finanční zákon ze dne 29. 3. 1946 č. 59 Sb., kterým se stanoví státní rozpočet na r. 1946. Tento rozpočet svou strukturou se nijak nelišil od ostatních bývalých rozpočtů předmnichovské buržoasní republiky. Děлил se na rozpočet řádný a mimořádný. Řádný rozpočet sestával z rozpočtu státní správy, z rozpočtů státních podniků (avšak nikoliv znárodněných pod-

niků, nýbrž bývalých státních podniků jako pošta, železnice, tabáková režie apod.) a z rozpočtu státního dluhu.

Rozpočet se mimo to dělil na příjmy a výdaje ústřední, zemí českých a Slovenska. Každá skupina se ještě dělila na výdaje osobní a věcné. Nejdůležitější dělení ovšem bylo na jednotlivé kapitoly, které představovaly ministerstva nebo ústřední úřady. Ministerstvo financí spravovalo kapitolu nazvanou Pokladní správa, kde byly rozpočtovány příjmy a výdaje, které ministerstvo spravovalo pro fondy, případně jiné orgány státní správy. Státní podniky rozpočtovaly tržby, náklady, zisk, ztrátu, úhradu ztráty, odvod přebytků do hlavního rozpočtu (přes kapitolu pokladní správa), dále rozpočet investic a jejich financování. Řádný rozpočet měl Kčs 31.386 milionů příjmů a Kčs 38.924 milionů vydání, schodek Kčs 7.538 milionů (6.277 příjmů, 7.785 vydání a 1.507 milionů schodku v nové měně). Mimořádný rozpočet, který byl určen hlavně na vydání spojená s likvidací války, rekonstrukci rozbitého území, repatriaci našich občanů z ciziny apod. sestával ze 2 skupin: skupina státní správy a skupina státních podniků. Mimořádný rozpočet měl Kčs 25.076 milionů vydání a Kčs 6 406 milionů příjmů, tedy schodek Kčs 18.670 milionů (5 115 vydání, 1 282 příjmů a 3.732 milionů schodek v nové měně). Celkový schodek činil 26.208 milionů Kčs (5 240 mil. v nové měně). Ministr financí byl zmocněn tento schodek uhradit úvěrovými operacemi. Svazkům územní samosprávy (zemím, okresům a obcím) se měly poskytovat náhradní přiděly místo bývalých přírážek k přímým daním, které nyní vybíral stát ve prospěch státní pokladny. Mezi příjmy mimořádného rozpočtu byl uveden také obnos 3.500 milionů Kčs (700 mil. v nové měně), jako očekávaný čistý výnos z prodeje, půjčování nebo jiného zužitkování věcí pro pomoc a obnovu, dodaných správou Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu (UNRA) dle vyhlášky ministra vnitra ze dne 28. listopadu 1945 č. 149 Sb., již byla uveřejněna dohoda o správě Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu, uzavřená 9. listopadu 1943. Výsledek hospodaření za rok 1946 se ukázal lepší než rozpočet. Státní závěrečný účet skončil, místo očekávaných 26.208 milionů Kčs schodku, schodkem o 15.619 milionů Kčs nižším, takže činil pouze Kčs 10.589 milionů ve staré měně (2100 mil. Kčs v nové měně).

Rozpočet na rok 1947 byl rozpočtem plánovaného hospodářství. Ústavodárné národní shromáždění tento rozpočet schválilo jako finanční zákon ze dne 14. prosince 1946 čís. 234 Sb., kterým se stanoví státní rozpočet na r. 1947. Rozpočet splňoval požadavek jednotnosti, jasnosti a pravdivosti. Nebyl již dělen na řádný a mimořádný, byl jeden. Byl sestaven přehledně a každý se v něm mohl vyznat. Byl rozdělen na tři oddíly. V prvním oddílu byly vykázány náklady státní správy, osobní a věcné; druhý oddíl vykazoval to co stát občanstvu zase dával ať přímo nebo nepřímo, např. subvence, vydání na sociální péči, náhrada válečných škod apod.; třetí oddíl vykazoval náklad na státní investice. Na rozpočet státní navazoval rozpočet státních podniků (železnice,

pošta atd.), avšak nikoliv ještě rozpočet podniků znárodněných nebo národních. Také rozpočty svazků územní samosprávy nebyly v rozpočtu obsaženy. Rozpočet obsahoval pouze přiděly poskytované svazkům na místo dříve vybíraných přírážek k přímým daním. Správa státního dluhu byla vedena odděleně. Spojovací kapitolou mezi hlavním rozpočtem a rozpočtem pro státní podniky a rozpočtem pro státní dluh byla kapitola Všeobecná pokladní správa, která obsahovala odvod přebytků státních podniků do státního rozpočtu, potřebu finančních prostředků na investice, které státní podniky nemohly hradit z vlastních prostředků a finanční potřebu na krytí výdajů na úrok a splátky státního dluhu. Výdaje byly rozděleny na výdaje ústřední, zemí českých a Slovenska. Dále se výdaje dělily na státní investice obyčejné a na investice obsažené ve dvouletém plánu; konečně na platy a mzdy zaměstnanců, na jiná vydání spojená s výkonem služby, jako příspěvky na sociální pojištění, odlučné, cestovné apod. a na věcné náklady. Rozpočet státních podniků se dělil na provozní rozpočet, na rozpočet očekávaného konečného výsledku a na rozpočet na investice. Provozní rozpočet se dělil na náklady, těžby, zisk a ztrátu. Rozpočet konečného výsledku sestával z výkazu ztrát povahy provozní, nákladů spojených s nápravou škod způsobených válkou, z výkazů o použití přebytků, z návrhu rozpočtu na úhradu konečného schodku a konečně z návrhu rozpočtu na financování investic. Rozpočet státní správy se dělil na 28 kapitol, rozpočet státních podniků na 27 §. Každá kapitola obsahovala ministerstvo nebo ústřední úřad. Ministerstvo financí spravovalo kapitolu Všeobecná pokladní správa a kapitolu Státní dluh. Každá kapitola se dělila na část ústřední, českých zemí a Slovensko. Kapitola se jako dříve dělila na tituly a paragrafy. Rozpočet na rok 1947 předpokládal původně 76.304 milionů Kčs vydání (15.261 mil. Kčs v nové měně). Vláda však byla podle finančního zákona republiky Československé ze dne 14. prosince 1946 č. 234 Sb. povinna provést snížení rozpočtových čísel o 3000 milionů Kčs (600 mil. Kčs v nové měně) jako povinnou úsporu. Rozpočet byl schválen jen ve výši 73.304 mil. Kčs (14.661 mil. Kčs v n.m.). Příjmy byly odhadovány na 48.400 mil. Kčs (9.680 mil. Kčs v n.m.), takže byl rozpočtován schodek 24.904 mil. Kčs (4.981 mil. Kčs v n.m.) Finanční zákon zmocňoval ministra financí, aby schodek kryl úvěrovými operacemi, tj. státní výpůjčkou. Scházející finanční prostředky byly během roku opatřeny výpůjčkou u peněžních ústavů a u ústavů sociálního pojištění. Rozpočet neobsahoval rozpočty znárodněných nebo národních podniků, ani rozpočty svazků územní samosprávy. Také neobsahoval rozpočet sociálního pojištění.

Státní rozpočet na rok 1947 místo předpokládaného schodku podle finančního zákona č. 234/46 Sb. ve výši Kčs 24.904 mil. skončil schodkem ve výši pouze 4.372 mil. Kčs, tj. o 20.532 mil. Kčs menším (tj. o 4.100 mil. Kčs v n.m.)

Podobnou strukturu jako na rok 1947 měl i rozpočet na rok 1948.

Rozpočet na rok 1948 se projednával na podzim 1947 a to již bylo ve vládě napjaté ovzduší, kdy reakce hledala jakoukoliv záminku k útoku na Komunistickou stranu Československa. Reakce nevraživě snášela skutečnost, že rozpočet na r. 1947 byl přehledný a dobře se plnil. Její naděje, že komunistický ministr financí finanční hospodářství státu povede špatně se nesplnila. Naopak výsledky hospodaření byly dobré. Reakce se chovala nevraživě k jednotnému státnímu rozpočtu. Jí se nehodil rozpočtový systém, který byl vcelku jednoduchý a umožňoval, aby se v něm každý snadno orientoval a mohl tak poznat, zda vláda dobře či špatně hospodáří. Reakční strany ve vládě se dožadovaly, aby se rozpočet znovu rozdělil na rozpočet řádný a mimořádný a aby se lepších příjmů řádného rozpočtu použilo na zvýšení platů státním zaměstnancům a aby se náklad na investice hradil celý z výpůjčky státu. Požadavky reakčních strany nebyly přijaty. Struktura rozpočtu zůstala stejná i na rok 1948. Ale ve finančním zákonu ze dne 17. prosince 1947 č. 215/47 Sb., kterým se stanoví rozpočet na r. 1948 byly některé upravené formulace. Formulace mají ráz formální. V § 1 jest uvedena částka vydání ve výši Kčs 68.981 mil., přičemž se uváděl zvlášť obnos na výdaje správní a funkční ve výši Kčs 55.459 milionů a na výdaje investiční ve výši 13.522 milionů. Příjmy činily podle rozpočtu 55.154 milionů Kčs. (V nové měně Kčs 13.796 milionů vydání a Kčs 11.031 milionů příjmů). Vedle obvyklého zmocnění pro ministra financí k úvěrovým operacím, byl ministr financí zvlášť zmocněn, aby opatřil úhradu potřebnou v roce 1948 na úpravu platů státních a jiných veřejných zaměstnanců (§ 22. odst. 1, písm g). Reakční strany se domnívaly, že když budou zvýšeny platy administrativním zaměstnancům, že státní závěrečný účet vykáže oproti rozpočtu zvýšený schodek a pak bude možno útočit na KSČ, že špatně hospodáří, nebo když pro tiseň státní pokladny nebude možno zvýšit platy administrativních zaměstnanců a že pak bude mít reakce zase možnost štvát státní zaměstnance proti KSČ. Tento výpočet reakci nevyšel. Komunistická strana Československa prosadila ještě při jednání o rozpočtu úsporná opatření, která jsou vyjádřena v § 26 finančního zákona. Tato opatření představovala snížení rozpočtového schodku celkem o 3.666 mil. Kčs (733 mil. Kčs v n.m.), takže vydání činilo Kčs 67.056 milionů a příjmy Kčs 56.895 milionů (tj. vydání 13.411 mil. a příjmy 11.379 mil. Kčs v n.m.). Na rozdíl od rozpočtu na rok 1947 nebyly finanční prostředky na investice státních podniků (nikoliv nár. podniků, nýbrž původních státních podniků jako železnice, pošta, tabákový monopol apod.) zahrnuty do státního rozpočtu, nýbrž ministr financí byl § 22 odst. 1, písm c) cit. zákona zmocněn, aby zvláštními úvěrovými operacemi opatřil finanční prostředky na pořízení těchto investic tj. obnos 6 396 milionů Kčs. Když se připočte tato úvěrová potřeba státních podniků ke schodku vykazovanému pro vlastní státní správu, pak činil rozpočtový schodek na r. 1948 i se zřetelem na úsporu nařízenou § 26 cit. zák. celkem 16.556 milionů Kčs (3 311 mil. Kčs v n.m.). I v r. 1948 byl státní závěrečný účet obrazem dobrého státního

hospodaření, protože podle státního závěrečného účtu činil schodek ve skutečnosti dosažený v r. 1948 jen 9 088 mil. Kčs (1 817 mil. Kčs v n.m.).

Všechny tři rozpočty na roky 1946, 1947 a 1948 obsahovaly jen vydání a příjmy vlastní státní správy spolu se státními podniky. Neobsahovaly rozpočty národních výborů, rozpočty národních podniků a sociálního pojištění.

Hospodářství svazků územní samosprávy bylo upraveno zákonem ze dne 20. prosince 1946 č. 249 Sb. o zatímní úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy a některých jiných osob veřejného práva. Podle tohoto zákona se přestaly vybírat přírážky k přímým daním pro svazky územní samosprávy. Na místě přírážek dostaly země, okresy a obce náhradní přiděly ze státního rozpočtu. Mimo to ministr vnitra v dohodě s ministrem financí (na Slovensku pověřenec vnitra v dohodě s pověřencem financí) mohli na návrh příslušného zemského národního výboru na úhradu schodku zemím, okresům a obcím poskytnout úhradu. Další rozpočtové prostředky byly poskytnuty ještě na úhradu úrokové povinnosti z dluhu těch obcí a okresů, které ze svých prostředků nemohly zaplatit úroky ze svých dluhů.

Těmito opatřeními bylo aspoň z největší části zajištěno hospodaření národních výborů všech stupňů. Konečné finanční zabezpečení národních výborů bylo provedeno až v r. 1950.

D. Po provedeném znárodnění klíčových podniků, bank a pojišťoven podle dekretů presidenta republiky č. 100 až 103/45 Sb. a konfiskací majetku kolaborantů a zrádců podle dekretů presidenta republiky č. 12 a 108/45 Sb. začaly se z majetkových podstat konfiskovaných a znárodněných podniků tvořit národní podniky. Právním podkladem k tomu byl statut národních podniků průmyslových vydaný dne 15. ledna 1946 č. 6/46 Sb. Zároveň na přechodnou dobu bylo vyřešeno financování národních podniků. Upravoval je rámcově zákon ze dne 11. března 1948 čís. 5 Sb. o úpravě některých finančních poměrů národních podniků průmyslových a potravinářských a zákon ze dne 9. listopadu 1948 č. 253 Sb. o Fondu znárodněného hospodářství.

Jmění národního podniku se skládalo z jmění kmenového a rezervního fondu. Kmenovým jměním byla čistá hodnota majetkové podstaty, kterou stát na národní podnik převedl. Pokud by kmenové jmění nepostačilo k plnění úkolů národního podniku mohlo být zvýšeno buď vkladem v hotovosti nebo přínosem jiných hodnot. Reservní fond se tvořil z přidělů ze zisku, z mimořádných zisků, které nesouvisely s předmětem podnikání a z mimořádných příspěvků bez bližšího určení. Reservní fond měl dosáhnout výše 35 % kmenového jmění. Potřebné peněžní prostředky nad vyšší danou kmenovým jměním a rezervním fondem národní podnik si měl opatrovat úvěrem. Při úvěru dlouhodobém musil si podnik opatřit souhlas svého ústředního nadřazeného orgánu, jímž tehdy bylo generální ředitelství vytvořené pro jednotlivé druhy výroby. Zisk se měl dělit na přiděl závodní radě (dnes závodnímu výboru ROH), odvod rezervnímu fondu a zbytek měl být poukazován na vyrovnávací účet,

vedený u ministerstva financí. O použití částek shromážděných na vyrovnávacím účtě měla rozhodovati vláda. Národní podnik měl dbát, aby peněžní prostředky potřebné pro provoz byly udržovány v přiměřené výši a pohotovosti se zřetelem na hospodárný provoz podniku. Stanovení kmenového jmění podniků, vyčleňování a začleňování závodů do jednotlivých podniků, zavádění účetního pořádku a zaučování do plánovaného hospodaření i nového řízení podniků vyžadovalo určité přechodné období, na které ustanovení prvního statutu národních podniků stačilo. V roce 1950 byly provedeny další úpravy financování.

IV.

25. únor 1948 se stal mezníkem v dějinách ČSR. Ustavení nové vlády Klementa Gottwalda dovršilo únorové vystoupení našeho pracujícího lidu měst a venkova na obranu a zajištění nezávislého Československa. Náš lid pod vedením dělnické třídy s Komunistickou stranou Československa v popředí rozdrtil pokusy restaurovat u nás kapitalismus. Zabránil možnostem opakovat neblahý rok 1920. Nová vláda obrozené Národní fronty provedla druhou etapu znárodnění a z toho vyplývající všechny další právní úpravy, jak se jevily nutnými k uskutečnění a provedení vůle lidu. Rozdrcení kontrarevolučního puče otevřelo cestu také k řadě právních úprav v oboru práva finančního.

A. Do února 1948 nebylo možno uzákonit návrh zemědělské a živnostenské daně. Reakce, po zkušenostech s daní ze mzdy je správně viděla jako další útok na svoje pozice v těchto vrstvách obyvatelstva. Vládní program první Gottwaldovy vlády, který po volbách v r. 1946 všechny politické strany přijaly, stanovil daň živnostenskou a zemědělskou jako daň z pracovního důchodu.

Dne 20. března r. 1948 přijalo Ústavodárné národní shromáždění zákon o živnostenské dani č. 50/48 Sb. Této dani podléhaly ty fyzické osoby, které provozovaly tzv. malou živnost. Malou živností byl z řemeslných a obchodních oborů uvedených v příloze k zákonu takový závod, kde poplatník pracoval sám, případně se členy své domácnosti nebo s jedním zaměstnancem, ať již přímo v poměru pracovním, nebo v poměru pracovnímu podobném a nejvýš ještě s jedním učněm. Při tom však základ daně nesměl být větší než 120.000 Kčs (24.000 Kčs v n.m.).

Dne 21. března 1948 přijalo Ústavodárné národní shromáždění zákon o dani zemědělské č. 49/48 Sb. U této daně bylo vůdčí myšlenkou oddělit drobné rolníky od velkých sedláků — kulaků. U drobného rolníka s malou výměrou půdy byl výnos jeho hospodářství výsledkem jeho vlastní práce i když používal vlastních výrobních prostředků, měl půdu, budovy, vlastní dobytek a vlastní zemědělské nářadí. Takovéto zemědělce nová daň zvýhodňovala.

Zemědělské dani podléhaly fyzické osoby, které provozovaly zemědělské

hospodářství na vlastní účet. Pro stanovení sazby byly rozhodné výrobní oblast, celková výměra půdy a průměrný výnos této půdy uvedený v pozemkovém katastru. Sazba byla uvedena přímo v zákoně pro každou oblast. Výrobní oblasti byly: řepářská, obilnářská, bramborářská a píceňářská. Speciální kultury jako chmel, tabák, vinná réva, paprika, půda určená pro zahradnictví, ovocnářství a rybníkářství se přepočítávaly násobkem katastrálního výnosu, který určily zemědělské daňové komise.

Tato zemědělská daň přinesla převážně většině zemědělců osvobození od daní, protože daňová sazba pro malé zemědělce asi do 10 ha půdy byla nízká, takže se snížením na příslušníky domácnosti většina těchto zemědělců se dostala pod daňové minimum a tím do daňového osvobození. Sazby při větší výměře půdy a pro půdu obzvláště úrodnou byly podstatně vyšší. Zemědělská daň provedla na vesnici diferenciaci mezi malými zemědělci a velkými sedláky-kulaky. Malé a střední zemědělce zvýhodňovala, velké sedláky-kulaky ostře zdaňovala.

Po únoru 1948 bylo možno přikročit k novelizaci zákona o milionářských dávkách č. 185/47 Sb. Při jednání o milionářské dávky před únorem 1948 nebylo možno pro odpor strany národně socialistické a lidové, v zákoně prosadit taková opatření, aby milionářské dávky mohly dolehnout na milionáře, tak jak původně zamýšlela KSČ. Proto po únoru r. 1948 byla provedena nová úprava zákona o milionářské dani a to novelou ze dne 19. července 1948 č. 180 Sb., kterou se mění a doplňuje zákon ze dne 31. října 1947 č. 185 Sb. o mimořádné jednorázové dávce a mimořádné dávce z nadměrných přírůstků na majetku. V novele byly nově upraveny hlavně sazby daně. Mimo to byla zvýšena pravomoc kontrolních komisí, které měly přezkoumávat přiznání poplatníků k milionářským dávkám. Kontrolní komise mohly nejen přezkoumávat poplatníkovu přiznání a spolupůsobit při vyměření dávky, nýbrž podle novely dostaly právo přímo stanovit výši dávky na podkladě pomůcek, které si komise sama opatřila. Konečně byla také ztřeštěna trestní ustanovení pro zatajení dávek.

Milionářské dávky sehrály význačnou roli v zatlačování kapitalistických živlů i když samy o sobě na jejich likvidaci nestačily. Po únoru provedená druhá etapa znárodnění vykonala v zatlačování kapitalistických živlů více než mohly vykonat, byť novelisované, milionářské dávky. Výnos milionářských dávek byl při návrhu novely tohoto zákona odhadován na Kčs 5.700 milionů. V důsledku druhé etapy znárodnění byl výnos těchto dávek menší než činily původní odhady.

V poválečném chaosu a zmatku, kdy český a slovenský národ převzal do svých rukou okupanty vydrancovanou a zničenou zemi, jediná KSČ byla schopna a také jediná KSČ věděla, jak upravit poválečné hospodářství, aby se zajistilo nejprve zásobování obyvatelstva a pak ustavičné zvyšování jeho životní úrovně. KSČ se chopila iniciativy v řízení našeho hospodářství a připravila

první jednotný hospodářský plán. Ústavodárné Národní shromáždění přijalo dne 25. října 1946 zákon č. 192 Sb., o dvouletém hospodářském plánu.

Výsledky dvouletého plánu byly tak přesvědčivé, že náš lid uvítal pětiletý plán, který v letech 1949 až 1953 měl zajistit další zlepšení života našich pracujících. Hlavní cíl našeho pětiletého plánu byl charakterizován slovy tehdejšího předsedy vlády s. Gottwalda, pronesenými před plánovací komisí dne 10. října 1947: „Pětiletý plán musí zajistit další podstatné zvýšení úrovně všech vrstev pracujícího lidu měst a venkova a na této základně upevnit svazek dělníků, rolníků, středních vrstev městských a inteligence“.

Jednotný hospodářský plán na r. 1949 až 1953 byl Národním shromážděním přijat dne 27. října 1948 jako zákon č. 241 Sb., o prvním pětiletém hospodářském plánu rozvoje Československé republiky. K zajištění naší první pětiletky bylo zapotřebí opatřit dostatečné finanční zdroje. Takový vhodný zdroj finančních prostředků byl opatřen v zákoně ze dne 21. prosince 1948 č. 283/48 Sb., o všeobecné dani. Zákon byl ještě v r. 1949 novelizován zákonem ze dne 7. prosince 1949 č. 263 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o všeobecné dani. Účelem novelizace bylo jasně stanovit, že se tato daň vybírá v prodejní síti. To bylo také patrné již z nového názvu. Po novelizaci se daň jmenovala všeobecná nákupní daň. Všeobecná nákupní daň měla plnit několik úkolů. Měla opatřit dostatečné finanční prostředky pro státní rozpočet. To měla činit odvodem části čistého důchodu určeného pro společnost, která se tvořila ve výrobním procesu, který byl již plně ovládan a řízen státem. V rukou státu se soustřeďovala většina výrobních prostředků, které jako socialistické vlastnictví byly ve správě národních podniků a podniků komunálních (ty se pak zák. 105/53 Sb. rozdělily na podniky místního průmyslu a komunálního hospodářství). Konstrukce všeobecné nákupní daně umožňovala odčerpávat vyprodukovanou část čistého důchodu pro společnost i od družstev. Odčerpávání čistého důchodu pro společnost se dalo tak, že výrobek byl z výrobního podniku předáván do obchodní sítě, která všeobecnou nákupní daň přímo vybrala. Podíl čistého důchodu společnosti byl určován sazbou uvedenou v sazebníku, jenž byl vydán zvlášť. Druhá část čistého důchodu společnosti zůstala v podniku jako jeho zisk, kterého bylo použito k financování podniku, případně byl odváděn do Fondu znárodněného hospodářství podle zvláštních ustanovení.

Důležitým úkolem všeobecné nákupní daně bylo regulovat spotřebu některých druhů zboží.

Až do zavedení všeobecné nákupní daně obstarávalo se zásobování obyvatelstva pomocí přidělové soustavy, která nám zbyla po okupantech. Přídělová soustava byla vybudována tak, že se z počátku administrativním způsobem přidělovalo veškeré zboží od suroviny a polotovaru až po hotový konečný výrobek. Zboží bylo vázáno na odběrné listy, odběrné poukazy a potravinové lístky. Byla potlačena každá výroba zboží pro domácí spotřebu, pokud nešlo o nejnnutnější předměty denní spotřeby, jako byly potraviny a částečně i oděv

a obuv pro dělnictvo. Přídělový systém byl ve výrobě postupně odbourán, ale zůstal při zásobování obyvatelstva, aby bylo zajištěno dostatečné množství potravin, textilu a obuvi. Vedle řádného trhu se však tvořil i tzv. černý trh na který se obracela značná část kupní síly, která se hromadila v rukou pracujících vzhledem k tomu, že ceny potravin a ostatního zboží vázaného trhu byly nízké. Nevyužitá kupní síla se často obracela nežádoucím směrem. Bylo potřebí ji usměrňovat. Proto při uzákonění všeobecné nákupní daně byl zaveden vedle vázaného trhu i trh volný. Na volném trhu bylo možno zásobovat se bez potravinových lístků, nebo odběrných poukazů, avšak za vyšší ceny. Vzhledem k tomu, že téměř veškeren obchod byl již znárodněn, bylo možno ve prospěch státu prostřednictvím volného trhu, jenž byl dobře zásoben kvalitním zbožím, odčerpávat dostatečné množství kupní síly.

Mimo to nabídkou zboží na volném trhu bylo možno podporovat snahy pracujících po větším výdělku, aby si pak za něj mohli nakoupit zboží více a podle svých zálib.

Všeobecná nákupní daň plnila velmi důležitou úlohu také na poli měnovém. Zhodnocovala a upevňovala naši měnovou jednotku. Odčerpávala toho času nepoužitelnou kupní sílu obyvatelstva a tak zmenšovala thesauraci peněz.

Všeobecná nákupní daň pomáhala zatlačovat soukromokapitalistický živel v našem hospodářství. Dálo se tak pomocí zvláštních sazebníků pro paušální zdanění zboží a výkonů soukromých a družstevních podniků výrobních i poslužných a u zemědělců.

Hlavní zásady zákona o všeobecné nákupní dani byly tyto: 1. Dani podléhalo zásadně všechno zboží, uvedené v daňovém sazebníku. Daňový sazebník byl sestaven na stejných zásadách jako celní sazebník, takže obsáhl veškeré zboží. 2. Daň se vybírala až u konečného výrobku. Vybírala se v jednom stupni. Vybírání daně se při tom administrativně zjednodušilo. Zpočátku se daň vybírala u výrobců, ale tam, kde již byla vybudována dokonalá forma distribuce, vybírala se v tom distribučním článku, který byl daňově technicky nejjednodušší. Zpravidla to bylo ve velkoobchodu. 3. Pro převody surovin a polotovarů ve výrobním procesu až do zhotovení konečného výrobku byl u podniku socialistického sektoru zaveden odběr zboží bez daně, tzv. daňově vázaný oběh. Daňově vázaný oběh končil tam, kde zboží přešlo z výrobního socialistického podniku do obchodu, nebo jakkoliv do soukromého sektoru. Tímto přechodem počal daňově volný oběh, což znamenalo, že zboží obíhalo již zdaněné. 4. Daň si plátce daně sám vypočetl a ve lhůtě stanovené zákonem (zpočátku zpravidla jednou měsíčně pozadu) odvedl finančnímu odboru okresního národního výboru (tehdy ještě nazývanému finančním referátem). 5. Zboží, které se dovezlo z ciziny, se podrobilo stejnému daňovému režimu jako zboží tuzemského výrobce. 6. Vývoz dani nepodléhal.

Těžištěm zákona o všeobecné dani byl jeho sazebník. Daňové sazby podlé-

haly změnám, podle toho, jak to vyžadoval stav zásobování trhu. Sazebník se dělil na 4 oddíly: A, B, C a D.

Sazebník A platil pro pravidelné vybírání daně. Předmětem byl spotřebitelský nákup zboží a výkonů, které v tomto sazebníku byly uvedeny.

Sazebník B byl určen pro vybírání všeobecné nákupní daně u soukromých výrobců a u družstev. Pro zdanění soukromé řemeslné malovýroby a výroby družstevní byl zvolen paušální způsob vybírání daně. Tento způsob umožňuje administrativně jednoduše, ale přece účinně zdanit soukromé výrobce, případně družstva. Paušál umožnil rozlišovat velké a malé výrobce podle počtu zaměstnaných dělníků nebo učňů. Podniky byly rozděleny do 4 skupin a pro každou skupinu byla určena sazba podle počtu zaměstnaných dělníků a učňů. Sazba byla silně progresivní. U družstev nebylo progrese a sazba byla stanovena průměrně jednou čtvrtinou nejnižší sazby. Takto sestavený sazebník usnadňoval zatlačování kapitalistických živlů, ale také umožňoval malovýrobcům přechod na výrobu družstevní. Účinky tohoto sazebníku se také brzy projeví v likvidaci všech větších a středních výrobních soukromých podniků. Místo nich se organizovaly podniky komunální nebo výrobní družstva.

Sazebník C upravoval paušální vybírání všeobecné nákupní daně u zemědělců a byl konstruován tak, aby napomáhal třídní diferenciaci vesnice. Jednotná zemědělská družstva III. a IV. typu byla od všeobecné nákupní daně osvobozena. Výše sazby odvisela jako u zemědělské daně od velikosti zemědělského hospodářství.

Sazebník D upravoval zdanění přepravy a výkony, které souvisely s přepravou.

Všeobecná nákupní daň znamenala velké zjednodušení čs. daňové soustavy. Nahradila dosavadní starou, kaskádovitou daň z obratu, všechny dosud platné nepřímé daně a to: daň z cukru, daň z droždí, daň z kyseliny octové, daň z minerálních olejů, daň z piva, dávka ze šumivého vína, daň z umělých jedlých tuků, daň u zhlí, daň ze zapalovačů, daň z elektrických zdrojů záření, daň z masa, daň z vína, moštů a ovocných šťáv, daň z cigaretového papíru, dále cenové vyrovnávací částky, daň z předmětů zbytné spotřeby (tzv. daň přepychovou), daň dopravní a dávku z jízdného, poplatek z účtů a výpisů z obchodních a živnostenských knih a kolek z hracích karet; později když byly zrušeny monopoly, nahradila monopolní dávky u tabákových výrobků, lihovin, umělých sladidel, soli a výbušnin.

Všeobecná nákupní daň se stala mocným nástrojem pro docílení rovnováhy státního rozpočtu. Po zavedení všeobecné nákupní daně byly všechny státní rozpočty nejen vyrovnané, ale všechny státní závěrečné účty skončily přebytky, které umožnily finančně podepřít národní a komunální podniky bez státních půjček. Naděje, které v ni při jejím zavádění byly kladeny, se splnily.

Úpravy daňové soustavy pokračovaly i během pětiletky. Byl vydán zákon č. 59 Sb. ze dne 18. května 1950 o dani z literární a umělecké činnosti. Tato

daň platí do dneška. Poplatníkem této daň jsou zpravidla literární pracovníci, vědci a umělci, vdovy po nich a nezletilí sirotci. Zákon vědcům, umělcům a spisovatelům vyšel velmi vstřícně. Sazba činí 3—10 % vyplaceného honoráře. Z honoráře za literární, vědecké nebo umělecké dílo plátce honoráře sráží daň a odvádí ji za poplatníka do státního rozpočtu. Jen ve výjimečných případech ji platí sám poplatník. Výtvarní umělci mají další slevy.

Další daň byla uzákoněna zákonem č. 60 Sb. ze dne 18. května 1950 o dani ze samostatné činnosti. Této dani podléhaly příjmy fyzických osob, které nebyly zdaněny daní ze mzdy, daní zemědělskou nebo živnostenskou a pokud nešlo o příjmy z výroby, řemesla, obchodu, dopravy, zaslátelství nebo pohostinství. Touto daní měly být zachyceny příjmy z nejrůznějších povolání a činností. Dani ze samostatné činnosti podléhali příslušníci tzv. svobodných povolání jako lékaři, samostatní architekti, poradci, zeměměřiči a pod. K těmto poplatníkům patřily i osoby provozující soukromé vyučování řečem, hudbě, tanci, gymnastice apod. Sazba daně ze samostatné činnosti byla až do základu 120.000 Kčs (24.000 Kčs n. m.) stejná jako u daně ze mzdy. Od tohoto základu sazba byla ostře progresivní a dosáhla až 95 %. U daně ze samostatné činnosti také se bral zřetel na rodinné příslušníky a sociální poměry jako u daně ze mzdy, ale okruh osob, které se považovaly za rodinné příslušníky, byl značně užší než u daně ze mzdy. Jestliže daňový základ nečinil ani 15.000 — Kčs (3 000 — Kčs v n. m.) ročně, daň se nevyměřila. Poplatník byl povinen podat do 31. ledna přiznání, daň si sám vypočítat a ji zaplatit.

B. Státní rozpočet byl mocnou oporou pro plnění a splnění Gottwaldovy pětiletky. Nově upravené daně zabezpečily státnímu rozpočtu potřebné příjmy. Všechny rozpočty Gottwaldovy pětiletky byly nejen vyrovnané, ale vykazovaly malý rozpočtový přebytek. Rozpočtový přebytek byl u všech státních závěrečných účtů značně překročen. Překročení mělo původ v dynamice rozvoje národního hospodářství a v pracovním nadšení dělnictva.

Rozpočet na rok 1949 byl po válce prvním vyrovaným rozpočtem. Příjmy činily Kčs 89.320 milionů (17.864 milionů n. m.) a vydání Kčs 89.277 milionů (17. 855 milionů n. m.) tj. přebytek činil 42,6 milionu Kčs (8,5 milionu n. m.).

Rozpočet na r. 1949 byl poprvé uveden jako rozpočtový zákon a nikoliv jako dříve jako finanční zákon. Jeho skladba, tak jako v r. 1950 a 1951 byla přizpůsobena desítkové účtové osnově obdobně jako v hospod. organizacích. Rozpočty NV neobsahoval; ty byly zařazeny do stát. rozpočtu až od r. 1950.

Státní závěrečný účet na rok 1949 byl uzavřen přebytkem nikoliv jak vykazoval rozpočet částkou 42,6 milionů Kčs (8.5 mil. n. m.), nýbrž částkou 35.041 milionů (7. 088 mil. n. m.).

Státní rozpočet na rok 1950 znamenal další krok k dosažení úplnosti státního rozpočtu jako hlavního finančního plánu státu. Rozpočtové příjmy činily 131.929 milionů Kčs, vydání 131.556 milionů Kčs, přebytek 373 miliony Kčs

(26.386 mil. příjmů, 26.311 milionů vydání a 75 milionů Kčs přebytků v n. m.). Rozpočet zahrnoval nejen rozpočet státní správy, rozpočet státních podniků a rozpočet státního dluhu jako rozpočty předcházející, ale též rozpočet Ústřední národní pojišťovny a státní příděl 20 miliard Kčs (4 miliardy n. m.) Fondu znárodněného hospodářství. Tímto způsobem byly národní podniky částečně napojeny na státní rozpočet, ale ve své finanční potřebě nedostatečně a formou nedokonalou. Podstatným zlepšením úplnosti rozpočtu bylo zapojení rozpočtů národních výborů na státní rozpočet. Rozpočty všech stupňů národních výborů se staly součástí státního rozpočtu.

Státní závěrečný účet na rok 1950 skončil i při větších rozpočtových číslech přebytkem Kčs 30.735 milionů (6 147 mil. Kčs v. n. m.).

Státní rozpočet na rok 1951, třetí rok pětiletky mohl opět zvýšit rozpočtová čísla. Vydání činilo 166.246 milionů, příjmy 166.520 milionů, takže přebytek byl vykázán částkou Kčs 273 miliony (33.249 mil. vydání, 33.304 milionů příjmů, přebytek 54,6 mil. v n. m.). Státní rozpočet zahrnoval v sobě rozpočet státní správy včetně rozpočtů národních výborů, rozpočet státního dluhu, Ústřední národní pojišťovny a příděl 43.000 milionů Kčs (8.600 mil. Kčs v n. m.) Fondu znárodněného hospodářství.

Státní závěrečný účet za rok 1951 vykázal přebytek 14.265 milionů/2.853 milionů Kčs v n. m.

Všechny přebytky státního hospodaření za roky 1949—1951 byly přiděleny Fondu znárodněného hospodářství.

Rozpočet na r. 1952 bylo možno sestavovat na nových zásadách díky tomu, že ÚV KSČ na svém historickém zasedání konaném dne 6. září 1951 dal podnět k rozsáhlé reorganizaci našeho průmyslu a obchodu zřízením hospodářských ministerstev jako řídicího hospodářského orgánu na místo generálních ředitelství. S touto reorganizací jest v těsném spojení i nové financování národních a komunálních podniků, které upravil zákon ze dne 19. prosince 1951 č. 106 Sb., o úpravě financování národních a komunálních podniků. Na základě těchto skutečností bylo možno sestavit státní rozpočet jako rozpočet jednotný, obsahující všechny složky socialistického státního hospodářství. Jsou tedy v rozpočtu od r. 1952 zahrnuty nejen rozpočet sociálního pojištění a rozpočty národních výborů, ale i rozpočty národních podniků (komunální podniky jsou napojeny na rozpočty národních výborů) a to tak, že národní podniky jsou napojeny na rozpočet svými odvody do státního rozpočtu a svými příděly ze státního rozpočtu přes své příslušné ministerstvo. Fond znárodněného hospodářství přestal plnit funkci spojovacího článku mezi podniky a státním rozpočtem.

Rozvoj socialistického hospodářství se projevil i v tomto roce. Státní závěrečný účet vykázal přebytek ve výši 34,835 milionů (tj. 6.967 milionů Kčs v n. m.). Tento přebytek představoval státní rezervu.

C. Po únoru byla provedena tzv. první úprava poměrů v peněžnictví. Až

do února 1948 nebylo možno peněžnictví organizovat tak, jak by bylo pro znárodněný průmysl vhodné. Reakce měla v peněžnictví svoje silné posice a bránila se zuřivě jakémukoliv zásahu KSČ. Do února 1948 znárodněné akciové banky byly sloučeny do 3 ústavů: Živnostenská banka pro financování průmyslu, Legiobanka pro financování potravinářského průmyslu a Moravská banka pro financování družstev. Na Slovensku zůstaly 2 banky: Tatrabanka a Slovenská banka s neúplně vyhraněnou činností. Vedle těchto bank hrál v peněžnictví určitou úlohu Svaz rolnických vzájemných pokladnic. Na tento svaz se dívala slovenská reakce jako na svůj podnik a také jej zneužívala ke svým politickým cílům.

Pokusy lépe zorganizovat peněžnictví, aby hlavně banky mohly sloužit za kontrolní orgán pro hospodárnost podniků, které podnikl ministr financí dr. Dolanský na počátku r. 1948, ve vládě ztroskotaly pro odpor reakce. Po vítězství pracujících v únoru 1948 byly tyto návrhy uskutečněny.

Dne 11. března 1948 přijalo Ústavodárné národní shromáždění zákon o Národní bance čs. č. 38 Sb., kterým se upravovaly právní poměry banky jako cedulového ústavu, jehož povinností bylo vydávat bankovky, řídit v tuzemsku oběh platidel a dbáti na jejich správnou funkci ve státě. Národní banka podle potřeb československého hospodářství a se zřetelem na hospodářský plán řídila peněžní trh, pečovala o poskytování úvěru hospodářství a o účelné soustřeďování a využití peněžních prostředků, vedla evidenci úvěrů a s hlediska měnového prováděla jejich kontrolu. Podle zvláštních předpisů řídila peněžní styk s cizinou a byla povinna udržovati stav zlata a devis na výši požadované potřebami platební bilance.

Současně se zákonem o Národní bance čs. byl vydán zákon o platidlech československé měny č. 39/48 Sb. Podle tohoto zákona byly zákonnými platidly na celém území Československé republiky bankovky vydávané Národní bankou čs., dále drobná platidla a pamětní mince vydávané státem.

Vedle úpravy poměrů cedulového ústavu byly upraveny i poměry ostatního peněžnictví. Bylo provedeno sloučení dosavadních bank ve dva ústavy: Živnostenská banka v českých krajích a Tatrabanka na Slovensku. Zákon ze dne 20. července 1948 č. 181 Sb., o organizaci peněžnictví, zákon z téhož data č. 182 Sb., kterým se rozšiřuje působnost a mění právní povaha Poštovní spořitelny a dále zákon z téhož dne č. 183 Sb., o Investiční bance upravily a konsolidovaly poměry v peněžnictví. Banky byly organizovány jako národní podniky. Čistý zisk odváděly do státního rozpočtu. Banky spravovalo a na venek zastupovalo semičlenné představenstvo a řídily se stanovami, které schvaloval ministr financí. Podléhaly daňové povinnosti jako ostatní národní podniky.

Všechny ostatní peněžní ústavy měly povahu ústavů lidového peněžnictví a byly organizovány do února 1948 buď jako úvěrní společenstva podle zákona z r. 1873, nebo jako okresní hospodářské záložny podle zákona z r. 1924, nebo jako spořitelny organizované podle zákona z r. 1920, či společnosti s omezeným

ručením, pokud provozovaly bankovní obchody a nebyly v likvidaci. Všechny tyto ústavy se sloučily universální sukcesí bez likvidace v samostatné ústavy lidového peněžnictví a to buď jako Okresní spořitelny a záložny, vzniknul-li ústav v sídle okresního soudu nebo jako Spořitelny a záložny vzniknul-li ústav mimo sídlo okresního soudu. V Praze (a v Brně) se ústavy lidového peněžnictví jmenovaly Spořitelna a záložna v Praze (v Brně). Úkolem těchto ústavů bylo přijímati a bezpečně spravovati vklady a podporovati spořivost obyvatelstva. Za vklady ústavů lidového peněžnictví ručil stát. Všechny ústavy lidového peněžnictví byly napojeny na tzv. lidové peněžní ústředí, které mělo sídlo v Praze a pobočku v Brně. Pro Slovensko bylo samostatné lidové peněžní ústředí v Bratislavě. Úkolem lidového peněžního ústředí byla podpora hospodaření s volnými peněžními prostředky v rámci potřeb plánovaného hospodářství. Obě lidová peněžní ústředí byla povinna ukládati svoje peněžní přebytky u Poštovní spořitelny, jejíž poměry byly upraveny zákonem č. 182/48 Sb. Poštovní spořitelna se stala celostátním peněžním ústředím, u níž se soustřeďovaly volné peněžní prostředky od bank, od ústavů lidového peněžnictví, od pojišťoven, pro pojištění věcných a osobních risik, od ústavů pojištění sociálního a také prostředky státního rozpočtu. Poštovní spořitelna se stala národním podnikem, vedeným devítičlenným představenstvem. Měla Oblastní ústav pro Slovensko v Bratislavě. Poštovní spořitelna mohla poskytovat úvěr peněžním ústavům podle pokynů ministerstva financí.

Financování a peněžní kontrolu investic, poskytování a přejímání dlouhodobých zápůjček emisních a neemisních i k účelům jiným než investičním, a provádění služeb pro Fond znárodněného hospodářství bylo svěřeno Investiční bance. Ta vznikla převzetím práv a povinností sukcesí do té doby existujících ústavů pro dlouhodobý úvěr a to: Československého reeskontního ústavu, Zemské banky pro Čechy, Ústřední banky spořitelny v Čechách a na Moravě, Zemské banky pro Moravu a Slezsko a Slovenské hypoteční a komunální banky. Investiční banku spravovalo devítičlenné představenstvo. Na Slovensku Investiční banka měla oblastní ústav se sídlem v Bratislavě. Tato soustava byla jen přechodným stupněm v procesu organizování soustavy peněžních ústavů.

Popud k provedení dalších úprav dalo usnesení IX. sjezdu KSČ, obsažené v bodu 1. „aby naše znárodněné peněžnictví pracovalo účelněji,“ které se týkalo vybudování jednotného financujícího a účetnického centra.

Zákonem čís. 31 Sb., ze dne 9. března 1950 o Státní bance československé byla zřízena Státní banka čs. jako jediný peněžní ústav, v němž se sloučily dosavadní banky: Národní banka čs., Živnostenská banka, Slovenská Tatrabanka a Poštovní spořitelna národní podniky. Státní banka čs. se stala na místo původního národního podniku státním ústavem s Oblastním ústavem na Slovensku. Banka se stala jediným ústavem na vydávání bankovek a řízení oběhu platidel. Přijímá peněžní vklady na běžné a šekové účty i na vkladní knížky. Je celostát-

ním peněžním ústředím a poskytuje přímý krátkodobý úvěr hospodářství. Konstituování Státní banky čs. mělo ovšem také za následek, že bylo nutno upravit i předpisy o Investiční bance, i když v celku na oprávněních a povinnostech Investiční banky se ničeho nezměnilo. Stalo se tak zákonem čis. 61 Sb. ze dne 17. května 1950, kterým se mění a doplňuje zákon o Investiční bance. Investiční banka zůstala ústavem pro financování investic.

D. Zlomením moci reakce a jejím odstraněním z vlády v Únoru 1948 se také uvolnila cesta k provedení rozsáhlých organizačních úprav ve státní administrativě. Zákonem ze dne 21. prosince 1948 čis. 280 Sb. o krajském zřízení bylo provedeno od 1. ledna 1949 nové teritoriální rozdělení státu a vytvořeny aparáty k výkonu správy u příslušných národních výborů. Tato změna se přirozeně dotkla také všech do té doby ještě z první republiky existujících finančních úřadů. Finanční správu tvořily v r. 1948 ministerstvo financí a řada různých finančních úřadů II. a I. instance. K ministerstvu financí byly připojeny ústřední úřady: Ředitelství státního dluhu, Ústřední státní pokladna, Chemicko-technická zkušebna finanční správy, obstarávající rozbořby zboží hlavně pro celní službu, loterie a Ředitelství státní mincovny v Kremnici. Ministerstvu financí podléhaly finanční prokuratury v Praze, Brně a Bratislavě, jako úřady pověřené hájit majetková práva fisku. Finanční úřady II. instance byly: Zemská finanční ředitelství v Praze a v Brně s expoziturou v Opavě a Generální finanční ředitelství v Bratislavě. U Zemských finančních ředitelství byly Zemské finanční pokladny. Exponovaná oddělení Zemských finančních ředitelství představovaly okrskové celní správy. Finanční úřady I. instance byly: berní správy pro agendu daní přímých, okresní finanční ředitelství pro agendu daní nepřímých, monopolů a poplatků. V Praze, Brně a Opavě byly úřady pro vyměřování poplatků. Okresním finančním ředitelstvím byly na roveň postaveny finanční inspektoráty. K těmto úřadům, které měly charakter správních úřadů patřily úřady výkonné a to: celní úřady buď vnitrozemské nebo pohraniční, berní úřady, důchodkové kontrolní úřady, úřad potravní daně na čáře v Praze, Brně a Bratislavě, finanční stráž, katastrální měřičské úřady a technická finanční kontrola.

Do této komplikované soustavy vneslo krajské zřízení jednoduchost a jasnost. U krajských a okresních národních výborů byly zákonem čis. 281/48 Sb. o výkonu finanční správy a vládním nařízením čis. 302/1948 Sb. o finančních referátech krajských národních výborů a o přenesení působnosti některých finančních úřadů na berní správy zřízeny finanční referáty, na které přešla agenda spravovaná dřívějšími finančními úřady II. a I. instance. Agenda státního dluhu a agenda pokladní přešly na Státní banku čs. Ostatní agendy byly přiděleny ministerstvům nebo ústředním úřadům podle odvětvové příslušnosti. Tato organizační soustava finanční administrativy trvá dosud. Změnil se jen název finančního referátu na finanční odbor a rozšířila se jeho kompetence ve shodě se zvětšenou působností národních výborů.

E. Poučen Únorem 1948 požadoval pracující lid ČSSR úplné zlomení hospodářské moci buržoasie. Proto byla záhy po Únoru provedena další etapa znárodnění. Stalo se tak zákonem čis. 114/1948 Sb. o znárodnění některých dalších průmyslových podniků a závodů, zákonem čis. 115/1948 Sb. o znárodnění dalších průmyslových a jiných výrobních podniků a závodů v oboru potravinářském, zákonem čis. 123/1948 Sb. o znárodnění polygrafických podniků, zákonem čis. 125/1948 Sb. o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku a zákonem čis. 271/1949 o výrobě a distribuci léčiv. K těmto zákonům nutno ještě připojit zákon čis. 106/1950 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, zákon čis. 108/1950 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o znárodnění podniků průmyslu potravinářského. Organizační skladba, správa a financování byly znovu upraveny zákonem čis. 103/1950 o národních podnicích průmyslových, zákonem čis. 104/1950 Sb. o financování národních a komunálních podniků a vládním nařízením čis. 105/1950 Sb., kterým se vyhlašuje statut národních podniků průmyslových. Na podkladě těchto norem byly národní a komunální podniky organizovány tak, že byly vybaveny vlastními základními a oběžnými prostředky, jež tvořily základní a obrátový fond podniku, samostatně hospodařily podle zásady chozrasčotu, zisk odváděly do Fondu znárodněného hospodářství a do Podnikového fondu pracujících. Nadřazenou složkou národních podniků byla generální ředitelství, jež podléhala příslušným ministerstvům. Podniky odváděly Fondu znárodněného hospodářství zisky podle schválené účetní závěrky, úroky z kmenového jmění, odpisy z investic, částky odpovídající účetní ceně vyřazených investic a částky odpovídající snížení obrátového fondu. Z Fondu znárodněného hospodářství se hradily náklady na investice, doplňky obrátového fondu a ztráty pokud k tomu dal příslušný ministr ve shodě s ministrem financí souhlas. Pokud podnikům nestačily jejich vlastní prostředky, mohly u banky kontrahovat úvěr.

V roce 1951 generální ředitelství byla zrušena a podniky byly pak přiděleny pod přímou správu hospodářských ministerstev, u nichž byly pro bezprostřední řízení podniků ustaveny hlavní správy. Vedoucí rezortu se stal zodpovědným za plnění plánu a za hospodářské výsledky podniku. Tato změna měla za následek změnu způsobu financování národních podniků a podniků místního průmyslu a komunálního hospodářství. Podniky se zapojily přímo na státní rozpočet. Fond znárodněného hospodářství zůstal ještě nějaký čas pro náhradovou službu a později byl zrušen. Všechny organizační změny a všechny změny ve financování, které byly od zapojení podniků na státní rozpočet provedeny, mají právní podklad v zákoně čis. 106 Sb. ze dne 17. prosince 1951 o úpravě financování národních a komunálních podniků. Ve vývoji našeho národního hospodářství a upevnění socialistické tvorby národního produktu měl zákon čis. 106/51 Sb. veliký význam. Nyní se finanční zdroje soustřeďují ve státním

rozpočtu a jím se provádí financování národního hospodářství. Zákon čís. 106/51 Sb. stanovil bezprostřední vztahy státu ke všem hospodářským odvětvím. Finanční bilance podniků a státní rozpočet se staly pevnou soustavou na sobě závislou a navzájem skloubenou. Výsledky docilované národními a komunálními podniky ovlivňovaly státní rozpočet a státní rozpočet zase ovlivňoval rozvoj národních a komunálních podniků (po vydání zákona čís. 105/53 Sb. komunální podniky byly nově zreorganizovány; dělily se na podniky místního průmyslu a komunálního hospodářství). Finanční hospodaření ministerstev a jejich hlavních správ se řídilo ročními a čtvrtletními plány na podkladě přímých vztahů ke státnímu rozpočtu. Vybavení podniků základními prostředky a vlastními oběžnými prostředky zůstalo. Základní prostředky tvoří základní fond podniku. Jsou to takové výrobní prostředky, které slouží výrobě po dlouhou dobu a zachovávají si při tom svoji naturální formu. Oběžné prostředky se skládají z oběžných výrobních fondů, které se jako výrobní předměty v procesu výroby úplně spotřebují a z oběhových fondů, které tvoří hotové výrobky připravené k realizaci. Ve státním rozpočtu ve shodě s jednotným hospodářským plánem stanoví se ministerstvům částky čistého důchodu pro společnost, které se odvádí pomocí daně z obrátu, a další, které se odvádí přímo jako zisk, případně se ponechávají podniku; dále částky odvodu přebytků oběžných prostředků a jiných odvodů do státního rozpočtu. Na druhé straně se stanoví pro podniky opět přiděly ze státního rozpočtu, určené na financování investic, na zvýšení vlastních oběžných prostředků, na plánovanou úhradu nákladů a na ostatní plánovací úkoly. Podle ustanovení zákona čís. 106/1951 Sb. jest možno podnikům poskytovat krátkodobý úvěr na sezónní zásoby, na rozpracované výrobky, na hotové výrobky na skladě, na pohledávky za odeslané zboží a podle rozhodnutí vlády také na ostatní dočasné potřeby. Úvěr na financování investic se poskytovat nemohl. Investice se financovaly ze státního rozpočtu. Neplánované ztráty se mohly hradit jen podle zvláštního rozhodnutí vlády. Neplánovaný zisk, tj. zisk nad plán se rozděloval podle zvláštních předpisů.

Pro řízení a evidenci úvěru podnikům Státní banka čs. sestavuje čtvrtletní úvěrový plán, který schvalovala původně vláda, později ministr financí, a pro řízení peněžního oběhu čtvrtletní plán pokladní, který schvaluje vláda. K zák. čís. 106/51 Sb. bylo vydáno vládní nařízení čís. 107 Úř. l. ze dne 27. prosince 1951, kterým se provádí zákon o úpravě financování národních a komunálních podniků, v němž byla některá ustanovení zákona čís. 106/1951 Sb. podrobněji rozvedena.

Obě normy daly podklad k operativnímu řízení podniků, k mobilizaci všech prostředků do státního rozpočtu pro zajištění plnění jednotného hospodářského plánu, k odhalování rezerv v našem hospodářství a ke snižování vlastních nákladů výroby, aby tak byly vytvořeny podmínky pro stále zlepšování životní úrovně obyvatelstva.

Díky stálé péči KSČ o čs. finanční soustavu vyvíjelo se čs. finanční právo tak, jak to vyžadovaly jednotlivé etapy naší cesty k socialismu. Finanční právo se stalo z bývalého nástroje kapitalistů účinným nástrojem budování socialismu. Ve své funkci nadstavby mohutně ovlivňovalo dotvořování lidově demokratické a pak socialistické hospodářské základny. Vydání zákona čís. 106/1951 Sb. o úpravě financování národních a komunálních podniků lze považovat za uzavření jedné etapy přestavby. Poslední etapa, která vedla k dobudování socialismu v naší zemi, jež byla pak vyhlášena červencovou ústavou ČSSR (ústavní zákon ze dne 11. července 1960 čís. 100 Sb.) jest sice bohatá na tvorbu právních předpisů, ale charakteristickým znakem těchto právních předpisů nejsou nové, od předešlých se podstatně lišící myšlenky a záměry dělnické třídy, nýbrž lepší a přesnější formulace domyšlených jejích záměrů, v hrubých rysech naznačených v zákonech předcházející doby. V této etapě přestavby finančního práva se lépe a bezprostředněji využilo sovětských zkušeností. Byly to zkušenosti nejen získávané z literatury, nýbrž i z přímého osobního styku se sovětskými znalci. To umožnilo příměji a přesněji aplikovat na naše poměry to, čeho bylo již dosaženo v SSSR. Tato etapa finanční normotvorby je vyznačena dokončením daňové reformy, reformy soustavy peněžních ústavů, reformy peněžní, reformy řízení úvěru a peněžního oběhu a konečně reformy financování národních a komunálních podniků.

A. Nejvýznamnějším opatřením této etapy vývoje čs. finančního práva bylo dokončení peněžní reformy. Úspěchy hospodaření z předešlých let umožnily provést radikální zásah do tehdejšího hospodářství. Byl odstraněn dvojí trh: vázaný a volný. Byl zaveden jednotný trh, sníženy ceny potravin a předmětů denní potřeby, bylo upraveno oběživo, zavedena nová platidla podložená zlatem a upraveno řízení peněžního oběhu. Na podkladě zákona čís. 41 /1953 Sb. o peněžní reformě byla od 1. června 1953 zavedena jako peněžní jednotka koruna československá — Kčs — s obsahem zlata 0.123462 g a její kurs byl stanoven v poměru k sovětskému rublu na 1.80 Kčs za jeden rubl. Na tomto podkladě Státní banka československá pak určila kursy k ostatním cizím měnám. Zákonnými penězi na území ČSSR se staly bankovky Státní banky československé po 100, 50, 25 a 10 Kčs, státovky po 5, 3 a 1 Kčs a mince po 25, 3 a 1 haléři čs. Všechny mzdy a platy, ceny, daňové sazby, tarify a peněžité částky stanovené v právních předpisech se přepočítaly na nové peníze v poměru 5 Kčs starých na 1 Kčs novou. Vláda byla zmocněna stanovit, v jakém poměru se měly přepočítat vklady obyvatelstva u peněžních ústavů, ostatní pohledávky, závazky a zaplacené premie životního pojištění. Dnem 1.6. 1953 se zrušily všechny staré vázané vklady z měnového uspořádání z 1945 podle dekretu presidenta republiky čís. 91/1945 Sb. a staré pohledávky z pojištění na život a z tuzemských cenných papírů, které byly nuceně uschovány podle

dekretu presidenta republiky čís. 95/1945 Sb. Týmž dnem se také zrušil Likvidační fond měnový a všechna jeho práva přešla na stát. K provedení peněžní reformy byly vydány směrnice ministra financí čís. 159/1953 Ú. 1. o způsobu provedení peněžní reformy. Podle těchto směrnic byly přepočítány hotovosti obyvatelstva podle sazby tak, že obyvatelstvu při výměně peněz byly vyplaceny nové peníze v poměru 5 korun starých za 1 Kčs novou do výše 300 starých korun; nad tuto výši všechny staré peníze v poměru 50 korun starých za 1 Kčs novou. Totéž platilo i pro pokladní hotovosti u hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací, včetně JZD. Vklady na vkladní knížky a na vkladových účtech obyvatelstva (běžných účtech) se přepočítaly podle sazby: 5.000 starých korun v poměru 5 : 1, nad 5.000 do 10.000 v poměru 6.25 : 1, vklady nad 10.000 do 20.000 v poměru 10 : 1, nad 20.000 do 50.000 v poměru 25 : 1, vklady nad 50.000 v poměru 30 : 1. Vklady na vkladních knížkách dělníků a úředníků z pravidelného závodního spoření ze školního spoření, jakož i zůstatky na vkladních knížkách, kterými byly vyplaceny laureátům státních cen prémie, byly přepočteny v poměru 5 : 1. Prémie životního pojištění byly přepočteny v poměru 20 : 1. Peněžní prostředky na obrátových a běžných účtech hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací, včetně JZD III. a IV. typu byly přepočteny v poměru 5 : 1. Prostředky na běžných účtech soukromých podniků, s výjimkou zemědělských závodů středních a drobných rolníků, se přepočítaly tak, že částky nutné pro normální činnost podniků, ale jen do výše maximální částky na výplaty mezd dělníkům se přepočítaly v poměru 5 : 1, ostatní v poměru 50 : 1. Pohledávky ze státních dluhopisů a zástavních listů vydaných po r. 1945 zanikly.

Pokud veřejným organizacím vznikly ztráty ze zániku pohledávek z těchto dluhopisů, vláda tyto ztráty vypořádala zvlášť.

Vládním nařízením čís. 7/1954 Sb. bylo upraveno používání peněz, výměna oběhem opotřebovaných peněz, neúmyslně poškozených a opatření vůči penězům padělaným.

Po provedené peněžní reformě operativně řídí Státní banka československá oběh peněz pokladním plánem, při čemž zásadní řízení peněžního systému a peněžního oběhu je vyhraženo vládě ČSSR. Povinnost řídit oběh peněz pokladním plánem je Státní bance československé uložena zákonem čís. 84/1952 Sb. o organizaci peněžnictví, zákonem o Státní bance československé čís. 31/1950 Sb. a statutem Státní banky československé podle usnesení vlády ze dne 23. prosince 1952. K provedení tohoto svého úkolu vydává Státní banka československá směrnice o sestavení pokladního plánu a o jeho zajištění, které se upravují podle potřeb hospodářského života. Poslední směrnice byly vydány dne 27. listopadu 1959 čís. 222/1959 Ú. 1. s platností od 1. ledna 1960, ale základní pravidla pro emisně pokladní operace byly vydány vládou jejím usnesením ze dne 5. května 1953 a doplněny výnosem ministra financí ze dne 22. července 1960 čís. 116.250/S-705/60. Uvedené právní úpravy zabezpečují

operativní a pružnou regulaci oběhu peněz, jeho přesnou evidenci a kontrolu. Od r. 1953 v oběhu peněz nebyly zaznamenány žádné poruchy.

Kypící hospodářský život a rozsáhlá investiční činnost daly podklad k tomu, aby kontro'a a investic a provozu byly soustředěny do jednoho místa. Proto byla kontrola investic přenesena z Investiční banky na Státní banku československou, která nadále poskytuje také investiční a ne jen provozní úvěry. Státní banka československá již dříve, od samého počátku existence Investiční banky obstarávala pro Investiční banku pokladní službu. Činnost Investiční banky se omezila jen na některé investiční úvěry. Oblastní ústav Investiční banky na Slovensku byl zrušen. Uvedená opatření byla provedena na podkladě zákona č. 43/1958 o rozšíření oboru činnosti Státní banky československé.

Další úprava se týkala Živnostenské banky. Ministr financí svou vyhláškou č. 36/1956 Sb. ponechal Živnostenskou banku v činnosti pro výkon bankovní služby pro zahraniční klientelu. Živnostenská banka národní podnik může zřizovat filiálky v zahraničí. V současné době má filiálku v Londýně.

B. Naše socialistické pojišťovnictví se počalo organisovat hned po vydání dekretu o znárodnění pojišťoven č. 103/45 Sb. K provedení dekretu bylo vydáno vládní nařízení č. 215/1946 Sb. Na podkladě těchto dvou předpisů po urputných politických zápasech s obhájci kapitalistických pojišťoven se organisovalo 5 pojišťoven národních podniků, které po únoru 1948 se vyhláškami ministerstva financí č. 977 a 978/1948 Ú. l. sloučily v jednu pojišťovnu. Činnost pojišťovny se řídila množstvím různých právních předpisů, které až v lednu 1950 byly nahrazeny jednotnými pojistnými podmínkami č. 251/1950 Ú. l. Během roku 1950 byly upraveny poměry v pojišťovnictví i pojišťovací činnost zákonem č. 95/1950 Sb. o úpravě některých poměrů v pojišťovnictví, zákonem č. 189/1950 Sb. o pojistné smlouvě a zákonem č. 190/1950 Sb. o úkolech a organizaci pojišťovnictví. V r. 1952 zákon č. 190/1950 Sb. byl nahrazen zákonem č. 85/1956 Sb. o pojišťovnictví. Tímto zákonem byla u pojišťovny opuštěna organizační forma národního podniku a pojišťovna se stala státním pojišťovacím ústavem s názvem Státní pojišťovna. Státní pojišťovnu tvoří hlavní správa v ministerstvu financí, oblastní správa pro Slovensko a krajské správy a inspektoráty. Státní pojišťovna je právnickou osobou a hospodaří podle zásad chozrasčotu. Činnost pojišťovny se vztahuje na pojištění majetku (staveb, plodin, hospodářských zvířat, zákonné zodpovědnosti, vloupání, škody vodovodní, motorová vozidla, stroje, sklo, doprava) a osob (dožití úmrtí, smíšené na dožití a úmrtí, důchodové, pohřeb). Pojistné podmínky byly doplňovány v r. 1951, 1953 a 1954. Poslední úprava pojistných podmínek byla učiněna vyhláškou ministerstva financí č. 33/1958 Ú. l. o pojistných podmínkách pro pojištění majetku a osob sjednávané Státní pojišťovnou.

V roce 1952 bylo také dovršeno organizační uspořádání ústavů lidového peněžnictví. Okresní spořitelny a záložny, na Slovensku Okresní spořitelny a pokladnice, Spořitelna a záložna v Praze a v Brně se přeměnily na státní

spořitelny. Obvod a sídlo státní spořitelny je dán zpravidla obvodem a sídlem okresního národního výboru. Spořitelny a záložny a záložny kampe-
ličky, na Slovensku spořitelny a pokladnice a úvěrní družstva se sloučily uni-
versální sukcesí bez likvidace se státní spořitelnou v sídle příslušného okres-
ního národního výboru a staly se jejími pobočkami nebo jednatelstvími. Obvod pobočky nebo jednatelství je totožný s obvodem jedné nebo více
obcí nebo částí obce podle určení státní spořitelny. Činnost státních spoři-
telen řídí a dozor nad nimi vykonává ministerstvo financí. K tomu účelu
se zřídila v ministerstvu financí Hlavní správa státních spořitel, na Slo-
vensku Oblastní správa státních spořitel. V sídlech krajských národních
výborů se zřídily Krajské správy státních spořitel jako střediska řídicí,
plánovací a kontrolní. Hlavní správa státních spořitel sestavuje za celou
soustavu státních spořitel jednotný rozpočet, který schvaluje ministr financí.
Nová úprava byla provedena zákonem čís. 84/1952 o organizaci peněžnictví.

C. Vývoj daňové a poplatkové soustavy byl dovršen vydáním řady nových
zákonů, které dílem zlepšovaly stav již v duchu socialismu dříve vydaných
zákonů, dílem daňovou a poplatkovou problematiku nově upravovaly. Jsou
to zákony čís. 73/1953 Sb. o dani z obratu, kterým se nahradil zák. č. 283/
/1948 Sb. o všeobecné nákupní dani ve znění zák. č. 263/1949 Sb. zák. čís. 74/1953
o dani z výkonů, zrušený zák. č. 67/1961 Sb., zák. čís. 75/1953 o dani důchodové
družstev a jiných organizací, novelizovaný zák. čís. 59/1956 Sb., kterým se
mění a doplňuje zákon o důchodové dani družstev a jiných organizací,
zákon čís. 76/1953 o dani ze mzdy, doplněný zákonem čís. 71/1957 Sb.,
kterým se mění a doplňují ustanovení zákonů o dani ze mzdy, zemědělské
dani, dani z příjmů obyvatelstva a živnostenské dani. U daně ze mzdy upra-
vené tímto zákonem se ponechalo v platnosti provádění srážky daně zaměstna-
vatelem. Zrušilo se osvobození odměn za práci přes čas a snížila se sazba daně.
Daňové úlevy z důvodů sociálních se znovu upravily a to snížením daně dle
počtu vyživovaných osob, případně z důvodů invalidity apod. Snížení a zvý-
šení daně bylo ovlivněno peněžní reformou. Původně dle zákona činilo 15,30
a 45 % pro 3, 4, 5 a více vyživovaných osob. Při peněžní reformě z r. 1953 bylo
zlepšeno na 30, 50 a 70 %. Zvýšení původně činilo 20 a 40 % podle toho, zda
poplatník vyživoval aspoň jednu osobu nebo nikoho. Při peněžní reformě bylo
zvýšení ustanoveno na 66 % a 100 %, avšak záhy bylo sníženo na 40 % a 60 %,
přičemž kritériem byl věk poplatníků. U poplatníka, který vyživuje jednu osobu
nebo nikoho a je ve věku do 25 a nad 50 let činí zvýšení 40 %, jinak 60 %.
U zaměstnaných vdaných žen (nebo žijících s druhem) činí zvýšení 35 %
pro věk do 25 a nad 45 let 50 %. Zvýšení se však vybírá jen přesahuje-li
daňový základ 560,— Kčs měsíčně. V zákoně obsažené zdaňování starobních
a jim na roven postavených důchodů bylo při vydání zákona čís. 55/1956 Sb.
o sociálním zabezpečení odstraněno, jestliže se jedná o důchody vyplácené podle
tohoto zákona. Odměny poskytované zaměstnanci zaměstnavatelem v souvislos-

ti s pracovním poměem do výše 2.000 Kčs za rok a odměny za vynálezy a zlepšovací náměty do výše 20.000,— Kčs za rok dani ze mzdy nepodléhají.

Daň zemědělská, zavedená zákonem čís. 77/1953 Sb. a doplňovaná novelami čís. 69/1956 Sb. a čís. 71/1957 Sb., byla zrušena zákonem čís. 50/1959 o zemědělské dani, kterým zdaňování výnosu hospodářství JZD bylo zcela nově upraveno. Dříve byl pro všechna zemědělská hospodářství vzat za základ daně, katastrální výnos a příslušný násobek podle výrobní oblasti. Podle zákona čís. 50/1959 Sb. jsou JZD zdaňována podle docíleného hrubého příjmu. Sazba zdaňování je upravena se zřetelem na úrodnost půdy podle výrobních oblastí — kukuřičné, řepařské, bramborářské, bramborářsko-ovesné a horské. Soukromě hospodařící zemědělci jsou zdaňováni podle katastrálního výtěžku, jenž je u speciálních kultur nahrazen dosaženým výnosem.

Dalšími daňovými zákony vydanými v roce 1952 jsou zákon čís. 78/1952 Sb. o dani z příjmů obyvatelstva, novelovaný zákony čís. 69/1956 Sb. a zák. čís. 71/1957 Sb., kterým se zdaňuje příjem nezdaněný daní ze mzdy, zemědělskou daní nebo daní z literární a umělecké činnosti. Sazba daně je dvojitá. Mírnější pro příjem z vlastní práce a ostřejší pro příjem bezpracný. Sociální úlevy jsou jen do určitého nízkého daňového základu.

Činnost živnostníků je mimo daně z příjmů obyvatelstva zdaňována ještě daní živnostenskou dle zákona čís. 79/1952 Sb., také novelovaným zák. čís. 69/1956 Sb. Tato daň má charakter daně paušalované, jejíž sazba je odstupňována podle druhu živnosti a podle počtu zaměstnaných osob.

Nemovitý domovní majetek je zdaňován podle zákona čís. 80/1952 Sb. Rozlišuje se, zda dům poskytuje činžovní výnos či nikoliv. Při činžovním výnosu tvoří základ nájemné nebo hodnota nájemného; při nepronajatých domech se počítá daň podle zastavěné plochy. U budov pronajatých při nájemném pod 6.000,— Kčs činí sazba 45 %; nad 6.000,— Kčs 50 %. Při nájemném nad 3.000,— Kčs ročně poplatník musí odvést nájemné na účet u Státní spořitelny a odvést dalších 30 % na zvláštní účet oprav, kde se shromažďují peněžní prostředky na opravy budov. U budov nepronajatých se vybírá daň podle sazby, jež je odstupňována podle velikosti obce a vybavení budovy. Ve velkých městech a lázeňských městech je daň vyšší.

Poslední upravenou daní byla daň z představení podle zákona čís. 81/1952 Sb., která však byla zrušena zák. čís. 79/1959 Sb., ježto ke splnění úkolů, jež postavil před náš lid XI. sjezd KSČ, tj. k dovršení kulturní revoluce, tato daň se ukazovala nevhodnou.

Daní z obratu, zavedenou zákonem čís. 73/1952 Sb. a daní z výkonů podle zák. čís. 74/1952 Sb., se nahradila do té doby platná všeobecná nákupní daň. V obsahu daně nenastaly změny, obě sloužily k odčerpávání čistého důchodu společnosti, ale technická konstrukce daně z obratu a daně z výkonu byla lepší díky tomu, že mezitím byla zřízena hospodářská ministerstva pro jednotlivá výrobní odvětví a byly vypracovány ceníky zboží, takže se stalo proveditel-

ným odčerpávání daně z obratu jako rozdíl mezi výrobní cenou (velkoobchodní cenou) a maloobchodní cenou (prodejní cenou spotřebiteli). Daň z obratu odvádí odbytové organizace výrobních odvětví, výrobní podniky pokud prodávají zboží přímo, podniky vykupující zemědělské výrobky a obchodní, případně jiné podniky s výjimkou podniků provozujících zahraniční obchod. Daň z výkonů odvádějí podniky a zařízení socialistického sektoru. JZD jsou od daně z obratu i z výkonů osvobozena. Daň z obratu a daň z výkonů, tak jako všeobecná nákupní daň zajistily pro státní rozpočet dostatečné a plynulé peněžní prostředky. Ostatní daně, hlavně ty, které jsou placeny obyvatelstvem, tvoří velmi malou část rozpočtových příjmů. Přípravuje se v blízké budoucnosti odstranění všech daní placených obyvatelstvem, pokud nejsou ještě zapotřebí pro potlačování zbytků kapitalistických živlů.

Velké reformní dílo bylo vykonáno i v odvětví práva poplatkového. Poplatky byly rozděleny do několika skupin. Jsou to poplatky místní, správní, soudní, arbitrážní a notářské. Místní poplatky jsou upraveny zák. čís. 82/1952 Sb. Poplatky správní byly zjednodušeny nařízením ministra financí čís. 60/1955 Sb., doplněným nařízením ministra financí čís. 71/1956 Sb. a týkají se činnosti správních orgánů, ponejvíce národních výborů. Poplatky za soudní výkony se vybírají dle zák. čís. 173/1950 Sb., doplněného nařízením ministra financí čís. 22/1959 Sb. Poplatky arbitrážní se vztahují na jednání arbitráže všech druhů a vybírají se podle nařízení ministra financí čís. 78/1956 Sb. Poplatky notářské byly upraveny zákonem čís. 26/1957 Sb. a vztahují se na dědictví, darování, převody nemovitostí a notářské úkony. K místním poplatkům patří ještě místní poplatek z bytů zavedený pro zpoplatnění nadměrné bytové plochy vyhláškou ministra financí čís. 112/1957 Ú. l. a lázeňský poplatek podle vládního usnesení čís. 2.063 z r. 1956, vybíraný jen v lázeňských místech s lázeňským statutem podle zák. čís. 43/1955 Sb. Vyhlášku min. financí č. 161/1960 Sb. byly však téměř všechny místní poplatky, včetně lázeňského poplatku, zrušeny.

Celní poplatky tvoří zvláštní druh poplatků a jsou upraveny sazebníkem podle celního zákona čís. 36/1954 Sb.

Provedenými opatřeními byly do soustavy poplatků vnesen přehled a jednoduchost. Dříve poplatky činily změt nejasných a nepřehledných předpisů, v nichž se vyznal jen odborník. Nyní jsou poplatky každému srozumitelné a jasné a mohou plnit svoji funkci omezovat nežádoucí úkony soudní, arbitrážní nebo i správní. I zde jsou postupně rušeny ty poplatky, které z hlediska budování vyspělé socialistické společnosti nejsou žádoucí. Tak se stalo např. u místních poplatků, které se vybíraly z hospodářských zvířat. Tyto poplatky byly spolu se správními poplatky, které se vybíraly za veterinářské úkony zrušeny při zavedení nové zemědělské daně podle zák. čís. 50/1959 Sb. o zemědělské dani. Vybírání správních poplatků a sazebník správních poplatků byly nově zjednodušeny vyhl. min. fin. 160/1960 Sb. Postupně budou rušeny všechny poplatky, které se vztahují na úkony pro obyvatelstvo.

D. Přijetím zákona čis. 106/1951 Sb. o financování národních a komunálních podniků mělo také značný vliv na úpravu rozpočtového práva. Státní rozpočet byl a je ustavován zákonem. Do r. 1948 se tento zákon nazýval finančním zákonem, pak do r. 1951 zákonem o státním rozpočtu a od r. 1952 rozpočtovým zákonem. Zákonem byly stanoveny vždy základní ukazatele státního rozpočtu, který ve své číselné podrobné sestavě podle roztrídění příjmů a vydání tvoří přílohu k zákonu. Rozpočtová skladba se ustálila v podstatných rysech od r. 1952, rozlišuje se v ní účel, odvětví, položka a druh vydání i příjmů. Státní rozpočet se stal hlavním finančním plánem státu, který obsahuje podrobné rozpočty všech stupňů národních výborů; jsou na něj napojeny finanční bilance všech národních podniků a podniků místního průmyslu a komunálního hospodářství a obsahuje také rozpočet sociálního pojištění. V rozpočtových zákonech se každý rok opakovaly zásady, podle kterých se mělo s rozpočtovými prostředky hospodařit až do r. 1959. V tomto roce byl vydán zákon čis. 8/1959 Sb., kterým se stanoví základní pravidla o státním rozpočtu a o hospodaření s rozpočtovými prostředky. Tento zákon se týká nejen vlastního hospodaření rozpočtovými prostředky, ale také zmocňuje ministra financí, aby upravil zvláštními předpisy sestavování státního rozpočtu, poskytování úvěrů, platební a zúčtovací styk, pokladní operace státního socialistického sektoru, zejména čerpání mzdových fondů a určil následky porušení finanční kázně. Kromě toho zmocňuje i generálního ředitele Státní banky československé, aby tyto rámcové předpisy vlastními směrnici podrobně rozpracoval.

Od r. 1949 byly peněžními prostředky zabezpečeny všechny funkce, které Československo jako stát nejprve lidové demokracie a pak socialistický stát plnil. Státním rozpočtem se účinně napomáhalo zvedání životní úrovně obyvatelstva. Díky politické vyspělosti našich pracujících, kteří si uvědomují důležitost plnění úkolů státního plánu rozvoje národního hospodářství, bylo každý rok dosaženo překročení rozpočtových příjmů a tím značně lepšího výsledku státního hospodaření než předpokládal státní rozpočet. Tyto rozpočtové přebytky, spolu s ostatními opatřeními KSČ a vlády umožnily pak provádět politiku stálého snižování cen, které bylo od peněžní reformy r. 1953 provedeno již 7krát. Rozpočtoví ukazatelé a rozpočtové přebytky od r. 1953 do r. 1960 představují tato čísla:

V miliónech	Příjmy	Vydání	Plánovaný přebytek	Skutečný výsledek
1953	87.041	86.182	859	6620
1954	87.803	87.573	230	3041
1955	86.209	86.039	170	2483
1956	90.304	89.887	417	1317
1957	98.240	97.919	321	754
1958	94.725	94.531	194	2872
1959	96.230	95.913	317	3005
1960	103.592	103.405	187	2782

Národní výbory jako místní orgány státní moci byly částečně finančně zabezpečeny sice již v r. 1946, tím, že jim byly ze státního rozpočtu poskytnuty dotace na úhradu jejich rozpočtových schodků, když jim byly již zákonem čís. 249/1946 Sb. zajištěny pevné příjmy ve formě náhradních přidělů místo dřívějších přírážek k přímým daním, ale finančních starostí tím zbaveny nebyly. Dluhy obcí, okresů a zemí rostly. K 31. prosinci 1948 dosáhly výše asi 20 miliard korun v hodnotě před peněžní reformou. Zákonem čís. 144/49 Sb. o oddlužení svazků lidové správy byly všechny dluhy obcí, okresů a bývalých zemí převedeny na stát. Finanční těžkosti obcí vedly k vzniku snahy národní výbory pokud možno co nejvíce oprostit od hospodářských starostí, aby se mohly věnovat svým politickým úkolům. Od r. 1949 národní výbory byly napojeny na státní rozpočet všemi svými příjmy a vydáním. Podniky místního průmyslu a komunálního hospodářství po vzoru národních podniků byly napojeny na Fond znárodněného hospodářství. Tento stav byl změněn zákonem čís. 83/1952 Sb. o rozpočtech národních výborů. Zkušenost ukázala, že národní výbory i při dobrém plnění svých politických úkolů mohou samy zodpovídat za celé své finanční hospodářství. Proto národním výborům byly poskytnuty vlastní daňové příjmy (daň domovní a místní poplatky) a podíl na státních daních, vybraných v obvodu národního výboru. Podniky místního průmyslu a komunálního hospodářství byly napojeny na rozpočet toho národního výboru, kterému podléhaly. Tímto způsobem byla zajištěna rovnováha rozpočtů národních výborů. Ustanovením o možnosti sestavování doplňkového rozpočtu, jehož příjmy mohly tvořit jednak úspory z hlavního rozpočtu a jednak příjmy z nových vlastních zdrojů dána byla národním výborům hmotná pobídka k větší péči o vlastní rozpočtové hospodářství a tak také poskytnuty prostředky k lepšímu uspokojování potřeb obyvatelstva, žijícího v obvodu příslušného národního výboru. Toto opatření vedlo k tomu, že kontrola korunou se stala nástrojem plnění plánu úkolů národních výborů všech stupňů. Rozpočet se stal i pro národní výbory jejich hlavním finančním plánem, jehož sestavování se věnovala stále větší pozornost. Rozpočtové řízení bylo upraveno nejprve zkusmo pro malé obce do 2000 obyvatel směrnicemi ministerstva financí čís. 115/1957 Sbírky instrukcí pro výkonné orgány národních výborů a pak pro všechny ostatní národní výbory vyhláškou ministra financí čís. 84/1958 Ú. l. o rozpočtovém řádu národních výborů. Hlavní myšlenkou těchto předpisů je snaha učinit sestavování a plnění rozpočtu záležitostí širokých mas, aby se tak co nejvíce využilo zkušeností a iniciativy pracujících pro hospodaření v obcích, městech, okresech a krajích.

Úspěchy, kterých jsme dosáhli na cestě budování socialismu byly ÚV KSČ podnětem k návrhu řady organizačních zlepšení práce národních výborů. Po rozsáhlé diskuzi obyvatelstva o námětech KSČ na nové územní uspořádání národních výborů a na rozšíření jejich působnosti ÚV KSČ projednal, zhodnotil a shrnul výsledky diskuze na svém zasedání v lednu a v dubnu a pak na

konferenci strany v červenci 1960 v nový zákon o národních výborech a v návrh nové ústavy. Nový zákon o národních výborech čís. 65/1960 Sb. zrušil všechny dřívější normy, které se vztahovaly na národní výbory, zejména zákon čís. 13/1954 Sb. ve znění zákona čís. 10/1957 Sb. a zákonného opatření předsednictva Národního shromáždění čís. 38/1958 Sb. Nová územní organizace národních výborů a úprava jejich působnosti měly vliv i na finančněprávní tvorbu, protože se ukázalo účelné provést některé změny v předpisech, vztahujících se na rozpočet národních výborů. Stalo se tak vládní vyhláškou čís. 78/1960 Sb. o rozpočtovém řádu národních výborů, kterou také byla zrušena vyhláška ministra financí čís. 84/1958 Ú. l. a směrnice poř. čís. 115/1957 Sb. instr., které upravovaly dříve rozpočtové řízení a hospodaření s rozpočtovými prostředky národními výbory. Novým rozpočtovým řádem je rozpočtový proces upraven tak, aby při sestavování, projednávání a plnění rozpočtu národního výboru se mohla dobře uplatnit jak řídicí funkce rady národního výboru, tak iniciativa plna národního výboru a širokého aktivu občanů. Národním výborům byla ponechána mnohem větší samostatnost při hospodaření rozpočtovými prostředky avšak při zachování celostátních zájmů. Rozpočty národních výborů tvoří i nadále součást jednotného státního rozpočtu. Vláda ve směrnicích pro sestavení pětiletého plánu rozvoje stanoví pro jednotlivé krajské národní výbory na pět let dopředu základní ekonomické úkoly na úseku finančního hospodářství. Dále stanoví druhy přímých příjmů národních výborů, přiděl z ústředního rozpočtu, nebo odvody do ústředního rozpočtu na jednotlivá léta pětiletky a podmínky pro poskytnutí přidělu nebo provedení odvodu. Národní výbory vyššího stupně na podkladě směrnic vlády sestaví podobné politickohospodářské směrnice pro národní výbory nižšího stupně. Jestliže národní výbor v návrhu svého rozpočtu zvýší své příjmy plánované v pětiletém plánu nebo zlepší u jím spravovaných hospodářských organizací (podniky místního průmyslu a komunálního hospodářství) rozdíl mezi příjmy a vydáním, ponechává se mu z tohoto zvýšení procentní podíl. Když národní výbor dosáhne úspor na výdajích plánovaných v pětiletém plánu, může těchto úspor použít ke zvýšení jiných výdajů. Tato ustanovení umožňují národnímu výboru, aby věnoval zvýšenou pozornost zvětšování finančních zdrojů hospodářských organizací, které jsou napojeny na jeho rozpočet. Ke zvýšení zájmů národních výborů na lepším hospodaření jeho hospodářských organizací, zapojených na jeho rozpočet byla vydána vyhláška ministra financí čís. 85/1958 Ú. l., kterou také byly zrušeny dřívější předpisy o používání zisků a jiných finančních zdrojů hospodářských organizací zapojených na rozpočet národních výborů obsažené ve vyhlášce čís. 269/1956 Ú. l. Všechna uvedená opatření směřují k tomu, aby rozpočet národního výboru byl záležitostí co největšího okruhu občanů a ne pouze úzkého okruhu odborníků. Za tím účelem také rozpočty místních, městských a okresních národních výborů musí být předloženy občanstvu k seznání na veřejně přístupném místě a pak s občanstvem

projednány na veřejných shromážděních. Připomínky občanů z takového veřejného projednání musí být pak radou národního výboru buď zapracovány do návrhu rozpočtu nebo občanům musí být sděleny důvody proč se tak nemohlo stát. Podobně musí být s občanstvem projednáno i plnění rozpočtu podle závěrečného účtu.

E. Stále se zvyšující průmyslová kapacita naší vlasti vyžadovala prověření, zda vyhovuje technika řídicí práce také novým úkolům, které stojí před naším průmyslem, zemědělstvím, stavebnictvím, dopravou a distribucí. ÚV KSČ ve snaze využít zkušeností pracujících předložil k celonárodní diskuzi v říjnu r. 1957 náměty na zvýšení efektivity našeho hospodářství a zlepšení řízení podniků, hlavně průmyslových a stavebních. Po rozsáhlé celonárodní diskuzi, ve které se pracující lid vyslovil k předloženým návrhům, projednal ÚV KSČ na svém zasedání ve dnech 25. a 26. února 1958 nové zásady řízení národního hospodářství. Tyto zásady pak byly vtěleny v právní normy, jež v řízení našeho národního hospodářství znamenají další zdokonalení a zlepšení. Zásady zlepšení organizace a řízení průmyslu lze shrnout takto: V řízení má být uplatněn princip demokratického centralizmu a vedoucí úloha strany. Jednotný hospodářský plán má být prostředkem k uskutečňování základního zákona socialismu. V řízení národního hospodářství má být využíváno ekonomických pák a hmotné zainteresovanosti pracujících. Pro formování výrobních a hospodářských jednotek bude platit zásada oborového řízení při uplatňování principu výrobně místní organizace, kde to bude výhodné. Co nejvíce decentralizovat řízení a zvýšit pravomoc, autoritu i odpovědnost vedoucích organizace při současném rozšíření možnosti spoluúčasti pracujících na řízení. Vybavit výrobně hospodářské jednotky agendou a kompetencí tak, aby mohly převzít odpovědnost za zásobování obyvatelstva vlastními výrobky a za technický rozvoj oboru. Hospodářské jednotky mají být organizovány na zásadách chozrasčotu. Ministerstva se mají proměnit v řídicí orgány, které mají jen sledovat plnění plánu a zodpovídat za rozvoj daného hospodářského odvětví, spravovaného příslušným ministerstvem. Zjednodušit, zpružnit řídicí práce a vytvořit předpoklady k pokud možno co největší mechanizaci administrativních prací.

Tyto zásady byly pak hned v květnu r. 1958 promítnuty ve finančněprávní normotvorbě do několika předpisů o finančním hospodaření. Jsou to vyhlášky ministra financí čis. 62/1958 Ú. l. až čis. 67/1958 Ú. l. Vyhláška čis. 62/1958 Ú. l. se týká finančních zdrojů některých hospodářských organizací státního socialistického sektoru a úhrady jejich ztrát. Podniku byly ponechány jako vlastní zdroje financování podíl z přírůstku zisku nebo zisku, z odpisů základních prostředků, ze snížení oběžných prostředků, z výsledku prodeje a likvidace přebytných a neupotřebitelných základních fondů a některé jiné méně významné zdroje, stanovené ministrem financí. Těchto zdrojů podnik používá na doplnění vlastních oběžných prostředků, na financování decentralizované

investiční výstavby a na splácení úvěru pokud v důsledku neplánované ztráty byl nucen požádat banku o úvěr. Plánované ztráty se hradí ze zisků ostatních podniků téže hospodářské jednotky. Vyhláška č. 63/1958 Ú. l. o vlastních oběžných prostředcích státního socialistického sektoru upravuje financování oběžných prostředků, jejichž výši podnik plánuje v pětiletém plánu oběžných prostředků. Vyhláška č. 64/1958 Ú. l. se vztahuje na financování a kontrolu reprodukce základních fondů organizací státního socialistického sektoru. Centralizovaná výstavba se financuje z prostředků státního rozpočtu, decentralizovaná z vlastních prostředků podniku. Při investiční výstavbě má významnou roli Státní banka československá, která pomáhá zajišťovat, aby při investiční výstavbě bylo dosaženo co nejvyšší účinnosti pořizovaných základních fondů. Vyhláškou č. 65/1958 Ú. l. je upraveno odpisování základních fondů, při čemž stanovit normy odpisů bylo uloženo ministerstvu financí se Státní plánovací komisí. Další dvě vyhlášky a to č. 66/1958 Ú. l. a 67/1958 Ú. l. se týkají činnosti Státní banky československé a vztahují se na poskytování úvěrů a úpravu platebního a zúčtovacího styku, dále pak na úrokové sazby jak ze vkladů, tak z úvěrů a to nejen u Státní banky československé, nýbrž i u ostatních peněžních ústavů. Těmito vyhláškami byly nahrazeny do té doby platné předpisy pro finanční činnost, upravenou nyní uvedenými normami a to: Vyhláška ministra financí č. 260/1956 Ú. l. o nakládání se ziskem a s jinými finančními zdroji některých hospodářských organizací a o úhradě jejich ztrát, vyhláška č. 224/1955 Ú. l. o financování a kontrole investiční výstavby a o poskytování krátkodobých úvěrů Investiční bankou, směrnice ministra financí č. 236/1956 Ú. l. o financování a bankovní kontrole generálních oprav, vyhláška ministra financí č. 180/1957 Ú. l. o financování, fakturování a placení průzkumných a projektových prací, vyhláška ministra financí č. 129/1954 Ú. l. o odpisování základních prostředků, vyhláška č. 93/1956 Ú. l. o platebním a zúčtovacím styku a o poskytování krátkodobých úvěrů Státní bankou československou.

Úprava financování navazuje ovšem na další předpisy, vydané k realizaci vůle dělnické třídy, formulované na zasedání ÚV KSČ v únoru 1958. Byl vydán zákon č. 67/1958 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o národních podnicích a o některých jiných hospodářských organizacích č. 51/55 Sb., byl vydán zákon č. 69/1958 Sb. o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi, při současném zrušení všech vyhlášek dříve vydaných ve věcech upravených tímto zákonem, bylo vydáno vládní nařízení č. 81/1958 Sb. o správě národního majetku a byla zrušena současně vládní nařízení č. 110/1953 Sb. o správě národního majetku rozpočtovými organizacemi a vládní nařízení č. 111/1953 Sb. o základních fondech hospodářských organizací. K tomuto zákonu byla vydána prováděcí vyhláška ministerstva financí č. 205/1958 Ú. l. Serii těchto norem doplnil zákon č. 83/1958 Sb. o úpravě finančního plánování a finančního hospodaření národních podniků a ostatních hos-

podářských organizací státního socialistického sektoru, který poskytnul jednotný základ všem směrnícím ministra financí vydávaným k provádění plánu rozvoje a ročních rozpočtů. Mezi těmito směrnicemi má významné místo vyhláška ministra financí čis. 123/1960 o finančních zdrojích některých hospodářských organizací státního socialistického sektoru a o úhradě jejich ztrát, kterou byla nahrazena vyhláška ministra financí čis. 62/1958 Ú. l. upravující stejné věci. V obsahu se tyto vyhlášky neliší. Vyhláška čis. 123/1960 Sb. lépe a přesněji určuje jak používat finančních zdrojů a uhrazovat ztráty.

Na zájem pracujících o hospodářskou činnost podniku, hlavně pak o plnění a překračování úkolu plánu, rozvíjení socialistického soutěžení a zvyšování účasti pracujících na řízení podniku pamatoval již dekret o závodních radách čis. 104/1945 Sb. Podíl ze zisku podniku byl nejprve poskytován závodní radě ROH, pak po doplnění dekretu o závodních radách zákonem čis. 188/1958 Sb. byl poukazován Jednotnému fondu pracujících. Tento fond byl zrušen zákonem opatřením předsednictva Národního shromáždění čis. 12/1956. Funkce jednotného fondu pracujících byla převzata ředitelskými fondy, které byly zřízeny vládním nařízením čis. 27, 28 a 29/1953 Sb. pro podniky průmyslové, stavební a železniční, vládním nařízením čis. 113/1953 Sb. pro podniky dopravní a vládním nařízením čis. 34/1955 pro podniky státního obchodu, obytových a zásobovacích organizací chozrasčotního typu a pro podniky turistického a cestovního ruchu. Při uskutečňování zásad nového řízení národního hospodářství byly všechny ředitelské fondy nahrazeny Podnikovým fondem pracujících podle zákona čis. 23/1957, k němuž prováděcí nařízení byla vydána vlád. vyhláškou čis. 86/1958 Ú. l. a čis. 94/1959 Ú. l. Zvýšení hmotné zainteresovanosti pracujících bylo pak doplněno vládní vyhláškou čis. 134/1958 Ú. l. o prémiovém fondu, kterým se vhodně doplňuje mzdový fond pro zvětšení zájmů pracujících na jakosti a hospodárnosti výroby a na kvalitativních výsledcích práce podniku jako celku.

F. Usnesení XI. sjezdu KSČ o zabezpečení dalšího a všestranného růstu životní úrovně obyvatelstva ukládá příslušným orgánům do r. 1970 v podstatě vyřešit bytový problém. To se má státi výstavbou 1,200.000 bytových jednotek. Aby se pro splnění tohoto úkolu podporovala iniciativa pracujících byl přijat zákon čis. 27/1959 o družstevní bytové výstavbě. Na podkladě tohoto zákona se poskytují stavebníkům v bytové výstavbě úlevy od daně domovní (zák. čis. 80/1952, Sb., místního bytového poplatku (vyhláška č. 112/1957 Ú. l.) a bytová družstva jsou osvobozena od placení důchodové daně družstev a jiných organizací podle zák. čis. 76/1952 Sb. Kromě toho státní spořitelny poskytují stavebníkům doplňkovou stavební půjčku na pořízení rodinného domku, na přístavbu, nástavbu, adaptaci a modernizaci rodinného domku a na složení členského podílu do bytového družstva (vým. min. fin. čis. 115/27.257/1959).

G. V soustavě orgánů finanční správy byly provedeny od r. 1952 jen malé změny a to jen pokud byly v souvislosti se zásadami nového řízení národního

hospodářství, přijatými ÚV KSČ v únoru 1958. Změny se týkaly rozšíření působnosti Státní banky československé podle zákona č. 43/1958 Sb. Na Státní banku československou bylo převedeno z Investiční banky poskytování dlouhodobých investičních úvěrů.

Zvláštního postavení mezi peněžními ústavy se dostalo Živnostenské bance, které byla ponechána služba pro soukromou zahraniční klientelu. V důsledku toho zůstala národním podnikem s vlastním kmenovým jménem.

Pro poskytování dlouhodobých úvěrů pro výrobní družstva v českých krajích byl vydán statut pro Fond dlouhodobého úvěru (vým. mín. fin. 115/130.305/58.) Úkolem Fondu dlouhodobého úvěru je podporovat racionalizaci základních fondů průmyslových družstev, které mimo velká města plní důležitý doplňující článek výroby organizované v národních podnicích.

H. Obstarávání zahraničního obchodu vývozními a dovozními podniky a centrální řízení zúčtování plateb a poukazů do ciziny a z ciziny jsou prováděny jak ministerstvem zahraničního obchodu, ministerstvem financí, tak hlavně v operativní formě Státní bankou československou podle zákona č. 107/1953 Sb. o devizovém hospodářství, změněným a doplněným zákonem č. 64/1958 Sb. Tímto zákonem byly zrušeny starší předpisy z r. 1946 a pozdější (zák. č. 92/1946 Sb. o vázaném devizovém hospodářství, doplněný zák. č. 184/1948 Sb. a vládní nařízení č. 37/1952 Sb. o působnosti ministerstva zahraničního obchodu ve věcech devizových). Podle těchto předpisů je platební styk s cizinou obstaráván s náležitou pružností, ale také s náležitým zřetelem na naše národní hospodářství.

Po celých 15 let, tj. od r. 1945 do dnešního dne, československé finanční právo hrálo důležitou roli při přestavbě hospodářské základny kapitalistické v socialistickou. Pomocí finančně právních norem byly zatlačovány kapitalistické živly a budovány socialistické společenskohospodářské vztahy. Finanční právo bylo mocným nástrojem, který pomáhal při organisaci tvorby společenského produktu a jeho rozdělování i znovurozdělování. Československé socialistické finanční právo blahodárně ovlivňovalo růst národního bohatství a vzestup životní úrovně obyvatelstva. Jeho vývoj ovšem není ukončen. Dosažení socialismu v ČSSR staví před naše finanční právo nové úkoly a cíle. Postupně budou odčerpány daně a poplatky placené obyvatelstvem a převažujícím obsahem československého socialistického finančního práva bude úprava společensko-ekonomických vztahů rozpočtových, přičemž jejich základem budou finanční vztahy podnikové. Československé socialistické finanční právo bude účinně napomáhat výstavbě komunistické společnosti v ČSSR a zachování míru na světě.

РЕЗЮМЕ

Чехословацкое социалистическое финансовое право хотя и развивалось соразмерно с темпом создания и формирования социалистического базиса, но не так, чтобы оно только приспособлялось, а в течение всего периода с момента освобождения нашей страны активно воздействовало на формирование экономического базиса. После освобождения нашей страны Советской армией необходимо было, чтобы чехословацкое финансовое право учло, с одной стороны, экономическое положение страны, опустошенной нацистами и понесшей вред бессмысленной бомбардировкой гражданских объектов к концу войны, и, с другой стороны, правовое положение, созданное в финансовом праве стремлением оккупантов ввести на оккупированной территории немецкое право. В Словакии финансовое право развивалось под влиянием тесного сотрудничества фашистско-клерикального изменнического правительства с нацистами. Благодаря тому, что Коммунистическая партия Чехословакии еще во времена оккупации позаботилась о подготовке мероприятий, которые необходимо было потом принять во всех секторах политической жизни и народного хозяйства, стало возможным немедленно же после освобождения страны провести финансовые мероприятия целеустремленно и без большого и зигзагообразного экспериментирования. Развитие финансового права прошло несколько этапов.

Первый этап составлял период до выборов в мае 1946 года, когда победа Коммунистической партии Чехословакии создала условия для создания правительства Национального фронта под руководством коммуниста Клемента Готвальда. Второй период определялся окончательной победой трудового народа в феврале 1948 года, когда была ликвидирована попытка реакционных партий произвести путч. Третий период продолжался с февраля 1948 года до 1953 года, когда была проведена реформа финансового права с целью наибольшего использования опыта Советского Союза по строительству социализма, и денежная реформа. Четвертый период начался в 1958 году введением новой системы планирования и финансирования в народном хозяйстве.

На первом этапе произведена была национализация основных отраслей промышленности, банков и страховых обществ согласно принципам Кошицкой правительственной программы. В валютный хаос, причиненный оккупацией, внесла порядок валютная реформа с налогом с имущества и с военного прироста к имуществу. Налоговое и бюджетное право времен буржуазной домюнхенской республики приспособлялось к новым послевоенным условиям с применением преимущественного положения рабочего класса.

На втором этапе начала осуществляться правительственная программа правительства Готвальда, в которой для мероприятий в финансовом секторе были использованы работа и постановления VIII съезда КПЧ от марта месяца 1946 года. В этот период был учрежден Ликвидационный валютный фонд для ликвидации валютных потерь военного времени, заведены были выравнивающие части цен у некоторых видов товара, снижены были цены наиболее важных продуктов для удовлетворения жизненных потребностей, проведено было узаконение двухлетнего плана реконструкции народного хозяйства, узаконен был новый налог с заработной платы, налог с предметов роскоши, налог с миллионеров и производилась финансовая консолидация национализированных предприятий. Весьма важные мероприятия были проведены в области бюджетного права. Бюджеты составлялись новым способом и бюджетные дефициты снижались.

На втором этапе, после февраля 1948 года, было проведено в секторе финансового права много мероприятий. Реорганизовано было денежное дело, страховое дело и финансовые органы у национальных комитетов. Регулировано было финансирование народных предприятий, издан был ряд новых налоговых законов социалистического характера (сельскохозяйственный налог, промысловый налог, налог с самостоятельной деятельности, налог с литературной и художественной деятельности), которыми были заменены старые налого-

вые законы довоенного времени. Введен бы общий налог с покупок и отменены были все виды косвенных налогов. Внесены были проекты обложения миллионеров и налога с предметов роскоши. Незначительные регулировки произведены были и в области пошлинного права. Бюджет был консолидирован, постепенно были с ним связаны национальные комитеты, социальное страхование и народные предприятия, так что бюджет в конце концов стал главным финансовым планом государства. Не только была устранена дефицитность бюджета, а, наоборот, достигались большие излишки, дававшие возможность снабжать финансовыми средствами народные предприятия, которые таким путем становились все более и более рентабельными. Регулировано было предоставление кредита, денежный оборот и платежные сношения с границей. Проведен был второй этап национализации, так что вся промышленность, строительное дело, транспорт и торговля стали социалистическими. Приступлено было к коллективизации сельского хозяйства.

Третий этап означал лучшее использование опыта Советского Союза в строительстве социализма и большее приспособление всей финансовой и кредитной системы к формам советских финансов и кредита. Снова были регулированы все налоги, уплачиваемые населением, и заново организовано отчисление прибылей народных предприятий в государственный бюджет как при посредстве налоговой техники в форме налога с оборота и налога с нетоварных операций, так и в форме прямого отчисления прибылей народных предприятий. Налоговую систему составили: налог с заработной платы, сельскохозяйственный налог, промысловый налог, налог с доходов населения, подоходный налог с кооперативов и других организаций, налог со зрелищ, местные пошлины, административные пошлины, судебные пошлины, арбитражные пошлины и нотариальные пошлины с наследства, дарственных даваний, с перевода имущества и пошлины за нотариальные действия. Из прежних налогов остался налог с литературной и художественной деятельности, который является весьма выгодным для авторов и художников. Снова было реорганизовано денежное и страховое дело. Учрежден был единый банк — „Государственный банк Чехословакии“, который занимается эмиссионной деятельностью, проводит платежные и расчетные сношения внутри страны и с границей и предоставляет эксплуатационные кредиты. Для долголетних кредитов лучше был подготовлен Инвестиционный банк. Сбор сбережений населения был поручен сберегательным кассам, которые стали государственными учреждениями, имеющими в министерстве финансов свое главное управление. Страховое дело было поручено Государственному страховому учреждению, руководимому министерством финансов. Государственный бюджет был регулирован в отношении формы. По содержанию он выполнялся все время с превышением доходов над расходами не только как бюджет, но и в заключительном балансе государственного хозяйствования. Произведенная в 1953 году денежная реформа внесла порядок в управление средствами обращения и дала возможность проведения политики снижения цен предметов потребления, которое имело место семь раз. Творчество цен опирается на надлежащие производственные калькуляции всего товара, на общегосударственные хозяйственные результаты и на стремление Коммунистической партии Чехословакии и правительства обеспечить населению как можно высший жизненный уровень. В сельском хозяйстве продолжалась коллективизация деревни и укрепление тех сельскохозяйственных кооперативов, которые с 1949 года начали основываться в повышенном масштабе. Торговлей с границей занимаются импортные и экспортные общества, которые после начальных организационных затруднений консолидировались и в настоящее время обеспечивают бесперебойную поставку необходимого сырья и равномерную продажу промышленного товара. Платежные и расчетные сношения с границей урегулированы лучше.

Последний этап начинается постановлением Центрального комитета Коммунистической партии Чехословакии в феврале 1958 года. В этот период проявляется стремление, чтобы финансовые правовые нормы более отчетливо выражали волю рабочего

класса в руководстве народным хозяйством. Содержание основных норм не изменилось существенным образом, но уточнилось их применение. На Государственный чехословацкий банк было перенесено и финансирование долгосрочного кредита. Для сношений с иностранной частной клиентурой была расширена деятельность Промыслового банка, который один только и остался из всех старых банков и имеет свой филиал за границей. Лучше выражается в нормах заинтересованность трудящихся в результате хозяйствования предприятий, лучше обеспечивается участие наибольшего количества трудящихся в хозяйствовании национальных предприятий всех ступеней. Был реформирован сельскохозяйственный налог и отменен налог со зрелищ. Введено было предоставление кредита на кооперативное и жилищное строительство. Были изданы законы о государственном бюджете и финансовом планировании. Было издано бюджетное положение для национальных комитетов и вновь урегулировано административно-территориальное деление. Проведена была новеллизация закона о девизном хозяйстве.

В течение целых пятнадцати истекших лет финансовое право в значительной степени содействовало строительству социализма в ЧССР, победа которого была в 1960 году закреплена в новой социалистической конституции (Июльская конституция). Чехословацкая социалистическая республика начинает в настоящее время этап строительства развитого социалистического общества и приближается к коммунистическому обществу. Перед чехословацким социалистическим финансовым правом и в этот период времени будет стоять важная задача. Оно больше будет применяться при руководстве народным хозяйством и при создании и распределении и повторном распределении национального дохода.

ZUSAMMENFASSUNG

Das tschechoslowakische sozialistische Finanzrecht entwickelte sich proportional dem Tempo der Entfaltung und Gestaltung der sozialistischen ökonomischen Grundlage, jedoch nicht in der Weise, dass es sich ihr bloss angepasst hätte, sondern es wirkte während der ganzen Zeit von unserer Befreiung an aktiv auf die Gestaltung der ökonomischen Grundlage ein. Nach der Befreiung unseres Landes durch die Sowjetarmee musste das tschechoslowakische Finanzrecht einerseits den Wirtschaftszustand des Staates, der durch die Nazis ausgeplündert worden war und durch sinnloses Bombardieren von Zivilobjekten gegen Ende des Krieges schwere Schäden erlitten hatte, andererseits den Rechtszustand, der durch die Bemühungen der Okkupanten das deutsche Recht in den besetzten Gebieten einzuführen, entstanden war, in Rechnung ziehen. In der Slowakei hatte sich das Finanzrecht während der Okkupation unter dem Einfluss der Zusammenarbeit der faschistisch-klerikalen Verräterregierung mit den Nazis entwickelt. Dank der Tatsache, dass die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei schon während der Okkupation an die Vorbereitung der Massnahmen, welche auf allen Gebieten des politischen und ökonomischen Lebens durchzuführen sein werden, nicht vergessen hatte, gelang es nach der Befreiung unseres Landes alle finanzrechtlichen Massnahmen von Anfang an zielbewusst und ohne viel Experimentieren durchzuführen.

Die erste Etappe bilde die Zeitspanne bis zu den Wahlen im Mai 1946, wo der Sieg der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei die Bedingungen für die Schaffung der Volksfrontregierung unter der Führung des Kommunisten Klement Gottwald bot. Die zweite Etappe ist durch den definitiven Sieg des werktätigen Volkes im Feber 1948 begrenzt, wo der Versuch eines Putsches der reaktionären Parteien unterdrückt wurde. Die dritte Etappe währte von Feber 1948 bis zum Jahre 1953, wo eine Reform des Finanzrechts durchgeführt wurde, welche das Ziel verfolgte, die Erfahrungen der UdSSR bei dem Aufbau des Sozialismus möglichst weitgehend auszunützen und welche mit einer Währungsreform verbunden war. Die vierte

Etappe trat im Jahre 1958 ein, als ein neues Planung- und Finanzsystem in unsere Volkswirtschaft eingeführt wurde.

In der ersten Etappe wurde die Nationalisierung der Schlüsselindustrie, der Banken und der Versicherungsgesellschaften gemäss den Grundsätzen des Kaschauzer Regierungsprogramms durchgeführt. Den durch die Okkupation verursachten Währungschaos beseitigte eine mit einer Vermögens- und Kriegszuwachsststeuer verbundene Währungsreform. Das Steuer- und Budgetrecht der bürgerlichen vormünclichen Republik wurde den neuen Nachkriegsverhältnissen unter Präferenz der Arbeiterklasse angepasst.

In der zweiten Etappe wurde die Verwirklichung des Regierungsprogramms der Gottwald-Regierung in Angriff genommen, in welchem für die finanzrechtlichen Massnahmen die Verhandlungen und Beschlüsse des VIII. Parteikongresses der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei im März 1946 ausgenützt wurden. In diesem Zeitabschnitt wurde der Währungsliquidationsfond zur Liquidierung der Währungsschäden aus der Kriegszeit gegründet, es wurde bei einigen Warenarten Preisausgleichszuschüsse eingeführt, die Preise der wichtigsten Gebrauchsartikel herabgesetzt, es wurde ein Zweijahrsplan zum Wiederaufbau der Volkswirtschaft gesetzlich festgelegt, eine neue Lohnsteuer, eine Luxussteuer und eine Millionärsabgabe eingeführt. Die nationalisierten Betriebe wurden finanziell konsolidiert. Wichtige Massnahmen wurden im Bereich des Budgetrechts durchgeführt. Das Budget wurde in neuer Weise zusammengestellt und das Haushaltsdefizit herabgesetzt.

In der dritten Etappe nach dem Feber 1948 wurde auf dem Gebiet des Finanzrechts viele Massnahmen getroffen. Das Geldwesen, das Versicherungswesen und die Finanzorgane der volkseigenen Betriebe wurde neu geregelt; es wurde eine Reihe neuer Steuergesetze sozialistischer Natur erlassen (eine Landwirtschaftssteuer, eine Gewerbesteuer, eine Steuer für selbstständige Berufstätigkeit, eine Steuer auf literarische und künstlerische Tätigkeit), welche die alten Steuergesetze aus der Vorkriegszeit ersetzten. Es wurde eine allgemeine Einkaufssteuer eingeführt und alle Arten von indirekten Steuern abgeschafft. Es wurde eine Millionärsabgabe und eine Steuer auf Luxusgegenstände vorgeschlagen. Einige weniger wichtige Veränderungen wurden auf dem Gebiet des Gebührenrechts durchgeführt. Das Budget wurde gefestigt und nach und nach wurden die Volksausschüsse, die Sozialversicherung und die volkseigenen Betriebe in das Budget eingegliedert, so dass es schliesslich zum Hauptfinanzplan des Staates umgestaltet wurde. Es wurde nicht nur die Defizite des Budgets beseitigt, sondern im Gegenteil grosse Überschüsse erzielt, welche es ermöglichten, die finanziellen Mittel der volkseigenen Betriebe zu stärken und diese Betriebe immer rentabler zu machen. Es wurde auch das Kreditwesen, der Geldumlauf und die Zahlungsbeziehungen mit dem Ausland neu geregelt. Es wurde die zweite Etappe der Nationalisierung realisiert, so dass die gesamte Bauindustrie, das Verkehrswesen und das Geschäftswesen sozialistisch geworden sind. Die Kollektivisierung der Landwirtschaft machte einen grossen Schritt vorwärts.

Die dritte Etappe brachte eine bessere Ausnützung der sowjetischen Erfahrungen mit dem Aufbau des Sozialismus und eine engere Anpassung des ganzen Finanz- und Kreditsystems und die Formen des sowjetischen Finanz- und Kreditwesens. Alle der Bevölkerung auferlegten Steuern wurden neu geregelt. Die Ertragsabfuhr der volkseigenen Betriebe in das Staatsbudget wurde umgestaltet und einerseits in steuertechnischer Form als Umsatzsteuer und Steuer auf Dienstleistungen, andererseits als direkte Ertragsabfuhr realisiert. Das Steuersystem bildeten: die Lohnsteuer, die Landwirtschaftssteuer, die Gewerbesteuer, die Einkommensteuer für Staatsbewohner, die Einkommensteuer für Genossenschaften und andere Organisationen, die Steuer auf Vorstellungen, örtliche Abgaben, Verwaltungsabgaben, Gerichtsabgaben, Arbitrageabgaben, Notariatsabgaben bei Erbschaften, Schenkungen, Liegenschaftsübertragungen und Notariatshandlungen. Von den schon früher eingeführten Steuern blieben die Steuern auf literarische und künstlerische Tätigkeit bestehen, die für die Autoren und Künstler sehr vorteilhaft ist. Das Geld- und Versicherungswesen wurde vom neuen reorganisiert. Es wurde

eine einzige Betriebsbank, die Tschechoslowakische Staatsbank, eingeführt, welche die Emission, den Zahlungs- und Verrechnungsverkehr im Inland und mit dem Ausland verrichtet und Betriebskredite gewährt. Für langfristige Kredite war die Investitionsbank besser vorbereitet. Die Sammlung der Ersparnisse der Bevölkerung wurde Sparkassen anvertraut, welche zu Staatsinstituten wurden mit der Hauptverwaltung im Finanzministerium. Das Versicherungswesen wurde der Staatsversicherungsanstalt anvertraut, welche vom Finanzministerium geleitet wird. Die Form des Staatsbudget wurde umgestaltet. Inhaltlich wies es ständig Überschüsse auf, nicht nur als Budget, sondern auch in der Abschlussbilanz der Staatswirtschaft. Die im Mai 1953 durchgeführte Währungsreform machte in der Verwaltung der Umlaufmittel Ordnung und ermöglichte die Politik der ständigen Preissenkungen der Verbrauchsgüter. Es wurden bisher sieben Preissenkungen durchgeführt. Die Preisbildung beruht auf ordentlicher Erzeugungskalkulation aller Produkte, auf den ganzstaatlichen Wirtschaftsergebnissen und auf der Bemühung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei und der Regierung der Bevölkerung einen möglichst hohen Lebensstandard zu sichern. In der Landwirtschaft wurde die Kollektivisierung des Dorfes fortgesetzt und die Festigung der landwirtschaftlichen Genossenschaften, welche von dem Jahre 1949 an in grösserer Anzahl gegründet wurden, fortgesetzt. Den Geschäftsverkehr mit dem Ausland betreiben Einfuhrs- und Ausfuhrgesellschaften, welche nun, nachdem die anfänglichen Organisationsschwierigkeiten überwunden worden sind, konsolidiert sind und jetzt schon die regelmässige Lieferung der nötigen Rohstoffe sicherstellen, ebenso wie den gleichmässigen Verkauf der Industrieprodukte. Der Zahlungs- und Verrechnungsverkehr mit dem Ausland ist verbessert worden.

Die letzte Etappe begann mit dem Beschluss des Zentralkomitees der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei aus dem Feber 1958. In diesem Zeitabschnitt manifestiert sich die Bemühung, in den die Volkswirtschaft leitenden finanzrechtlichen Normen den Willen der Arbeiterklasse schärfer zum Ausdruck zu bringen. Der Inhalt der grundlegenden Normen wurde nicht wesentlich geändert, aber ihre Anwendung wurde präzisiert. Die Tschechoslowakische Staatsbank übernahm auch die Finanzierung der langfristigen Kredite. Für den Verkehr mit den ausländischen Privatklienten wurde die Tätigkeit der Gewerbebank erweitert, welche als einzige Bank übrig geblieben war und im Ausland Filialen hatte. Die Interessiertheit der Werktätigen an den Wirtschaftsergebnissen der Betriebe wurde unterstrichen und die Anteilnahme einer möglichst grossen Anzahl von Werktätigen an dem Haushalt der Volksausschüsse aller Stufen wurde besser gesichert. Die Landwirtschaftsteuer wurde reformiert und die Steuer auf Vorstellungen aufgehoben. Es wurden Anleihen zur Finanzierung des genossenschaftlichen und des Wohnungsaufbaus eingeführt. Eine neue Budgetordnung für die Volksausschüsse wurde erlassen, in welcher schon mit der erweiterten Rechtskompetenz der Volksausschüsse und mit der neuen Gebietsorganisation gerechnet wurde. Auch das Gesetz über die Devisenwirtschaft wurde novelliert.

Während der ganzen fünfzehn abgelaufenen Jahre trug das Finanzrecht in bedeutender Weise zum Aufbau des Sozialismus in der ČSSR bei, dessen Sieg im Jahre 1960 in der neuen sozialistischen Verfassung (der Juliverfassung) verankert worden ist. Die Tschechoslowakische sozialistische Republik beginnt nun mit dem Aufbau der reifen sozialistischen Gesellschaft und geht der kommunistischen Gesellschaft entgegen. Das tschechoslowakische sozialistische Finanzrecht wird auch in dieser Periode seine wichtige Aufgabe haben. Es wird sich in grösserem Masse bei der Leitung der Volkswirtschaft auswirken und bei der Schaffung, bei der Verteilung und Wiederverteilung des Volkseinkommens.